Bilaga B
Hotade och fridlysta arter i Hagfors kommun

Innehåll

Innehåll 1
Allmänt om hotade och fridlysta arter i Hagfors kommun 4
Revidering av Naturvårds – och friluftsplanen 2019 4
Rödlistade arter 4
Ansvarsbiotoper och ansvarsarter 5
Hagfors kommuns ansvarsbiotoper 5
Hagfors kommuns ansvarsarter 5
Fridlysta arter 7
Beskrivning av några hotade eller fridlysta arter i Hagfors kommun 9
Kärlväxter 12
Ävjepilört - Hagfors kommuns ansvarsart 12
Äkta daggvide - Hagfors kommuns ansvarsart 14
Tibast 14
Mosippa 15
Månlåsbräken 17
Topplåsbräken 17
Höstlåsbräken 17
Skogsklocka 18
Fyrling 19
Klarälvselm 20
Skogsfru 20
Myskmåra 21
Strandlummer 21
Grönskära 22
Mossor 23
Timmerskapania 23
Vedflikmossa 23
Vedsäckmossa 23

SAMRÅD

Vedtrappmossa 24
Spatelvitmossa 24
Svampar 26
Ängssvampar i odlingslandskapet 26
Lundknotterskinn 30
Granticka 30
Gränsticka 30
Tallticka 31
Rynkskinn 32
Lavar 33
Lunglav 33
Skrovellav 33
Garnlav 34
Violettgrå tagellav 34
Aspgelélav 35
Däggdjur 36
Utter – Hagfors kommuns ansvarsart 36
Lodjur 37
Björn 38
Varg 39
Järv 40
Referenser: Artdatabanken, Svenska rovdjursföreningen 41
Buskmus 41
Fåglar 42
Berguv 42
Backsvala 43
Tornseglare 46
Smålom - Hagfors kommuns ansvarsart 47
Slaguggla 49
Storspov 49
Kungsörn 50
Vaktel 51
Sånglärka 52
Drillsnäppa 52
Mindre hackspett 53

SAMRÅD

Tretåig hackspett 54
Fisk 55
Klarälvslax 55
Ål 60
Harr 61
Kräldjur 62
Huggorm 62
Vanlig Snok 63
Kopparödla 63
Groddjur 65
Större vattensalamander - Hagfors kommuns ansvarsart 65
Flodkräfta 66
Flodpärlmussla 67
Insekter 69
Brun gräsfjäril 69
Guldsandbi 69
Praktbyxbi eller randigt byxbi 70
Raggbock 71
Strandsandjägare - Hagfors kommuns ansvarsart 72
Lista rödlistade arter i Hagfors kommun 2010 (med hotkategori för 2010 och 2015) 74

SAMRÅD

Allmänt om hotade och fridlysta arter i Hagfors kommun

Den förändring av landskapet som skett de under de senaste århundraden har inneburit att många växter och djur har minskat i antal eller försvunnit helt. Vissa landskapstyper har minskat eller försvunnit när skogs- och jordbruket har rationaliserats. I Hagfors kommun har ängs- och hagmarker i skogslandskapet nästan försvunnit. Vattenmiljön har påverkats kraftigt genom regleringsdammar och flottledsrensning. Ytterligare faktorer som påverkat arter och deras miljöer negativt är fragmentering av landskap i form av exempelvis vandringshinder, vägar, vägtrummor och kraftledningar vilket försvårar växters och djurs spridning mellan olika livsrum. Nationella och globala miljöproblem som försurning, klimatförändringar, övergödning och miljögifter är andra faktorer som gjort att arter har minskat i antal eller dött ut. För att värna hotade växter och djur behövs kunskapen förstärkas och intresse skapas så att många boende i kommunen tycker det är angeläget att ha kvar den flora och fauna som finns i dag och även berika mångfalden ytterligare kommande år och generationer. Därför har denna sammanställning gjorts. Ambitionen är att sammanställningen löpande hålls uppdaterad och tillgänglig på kommunens hemsida.

Urvalet av arter är dels den så kallade rödlistan och en del av de fridlysta arterna som finns i kommunen. Även en del arter som inte är hotade beskrivs, då de bedömts vara intressanta och allmänt omtyckta för den breda allmänheten. Hit hör t.ex. harr, brunbjörn och fiskgjuse.

För många av arterna finns, förutom ArtDatabankens faktauppgifter och uppgifter från olika myndigheter även kommentarer beträffande förekomsterna i Hagfors kommun. Listan ska inte ses som komplett utan behöver återkommande fortsätta fyllas i och revideras allteftersom kunskapen ökar.

Förhoppningen är att denna sammanställning skall kunna användas i kommunens arbete med att bevara arterna i livskraftiga populationer, samt kunna fungera som en lättillgänglig faktasammanställning till skolans naturkunskaps- och biologiundervisning.

Revidering av Naturvårds – och friluftsplanen 2019

Denna bilaga är i stort detsamma som bilagan ”Hotade och fridlysta arter i Hagfors kommun” till den tidigare Naturvårdsplanen från år 2011. Inget nytt utdrag har gjorts från rödlistan utan förekomsten i Hagfors kommun är baserat på uppgifter från 2005 men hotkategorierna har uppdaterats från Artdatabankens rödlista 2015. Här kan jämföras förändringar i den nationella statusen från 2010 och 2015 (se tabell 2 sist i bilagan). För de flesta av arterna på listan har ingen större förändring skett. För några har läget förvärras, det gäller till exempel Lo, Berguv, Gråtrut, Tornseglare, Vridfingersvamp och Silverlöpare. Mest har läget förvärras för Skogsalmen till stor del beroende på almsjukan. För andra har läget förbättras något som för till exempel vargen, uttern, bivråken storspoven och raggbocken. Några arter har till och med kunnat klassas som livskraftig som mindre flugsnappare, göktyta och några arter av bin t.ex väddsandbi och småfibblebi.

Rödlistade arter

Rödlistan är en förteckning över hotade arter i Sverige och dess utdöenderisk. Listan är ett försök till en objektiv bedömning av arters utdöenderisk men den säger inget om hur bevarandeinsatserna ska prioriteras mellan arterna. I bevarandearbetet med den svenska mångfalden utgår man ifrån listan vid formellt skyddande av natur och vid exploatering. Hotbedömningen är på nationell nivå vilket innebär att en rödlistad art i Sverige kan vara mer vanlig utomlands. Hotade arter benämns de som kategoriserats som Akut hotad (CR), Starkt hotad (EN) eller Sårbar (VU). Till rödlistade

arter hör, förutom de hotade, också de som kategoriserats som, Nära hotad (NT), Nationellt utdöd (RE) och Kunskapsbrist (DD). De arter som däremot kategoriserats som Livskraftig (LC) är varken hotade eller rödlistade. Rödlistan uppdateras vart femte år med start från år 2000, den senaste är från 2015.

Naturvårdsverket ansvarar för framtagandet av åtgärdsprogram för vissa arter. De innehåller artens status och hotbild, riktlinjer och målsättningar för hur arten ska räddas. 93 rödlistade arter har återfunnits i Hagfors kommun mellan år 1990 och 2010.

Artportalen är en samlingsplats för fynd av arter. Vem som helst kan söka artfynd eller bli rapportör och rapportera in fynd. Huvuddelen av uppgifterna ligger öppna för allmänheten, men ett mindre antal har bedömts vara så känsliga för de exakta lokaluppgifterna att de inte får visas fritt. Exempel på sådana är orkidéer eller häckningsplatser för rovfåglar. Alla publicerade fynd kvalitetsgranskas. Det finns rapportsystem för fåglar, växter och svampar, småkryp, övriga vertebrater, fiskar och för marina evertebrater.

År 2005 gjorde Hagfors kommun ett uttag av rödlistade arter från ArtDatabanken. Listan låg till grund för återinventeringar av lokaler. Utifrån den uttagslistan samt inventeringen sammanställdes till denna bilaga med beskrivningar av arter.

Hotkategorierna är uppdaterade för rödlistan 2015.

Ansvarsbiotoper och ansvarsarter

I och med antagandet av Hagfors kommuns naturvårdsplan 2011 infördes för första gången fokus på ansvarsbiotoper och ansvarsarter i naturvårdsarbetet. Kommunen vill värna dessa biotoper och arter särskilt. Valet av ansvarsbiotoper utgör nationellt intressanta miljöer som finns i kommunen och val av ansvarsarter har fallit på hotade arter som har en stor del av sin population i Hagfors kommun och/eller är landskapsarter. Kommunen medverkar på olika sätt i de projekt som drivs kring arternas skydd samt avser att ta fram och sprida information om dessa biotoper och arter.

Hagfors kommuns ansvarsbiotoper

Meandernäs kallas näsen i Klarälvdalen där älven vindlar fram med stora serpentinbågar. Meandernäsens stränder är öppna sandmiljöer med erosion och sedimentation av sand vid säsongsregelbundna vattennivåfluktuationer. Näsen bildas genom älvens erosion i ytterkurvorna och avlagringar i innerkurvorna. Meandernäsen vandrar därför nedströms älven med en hastighet som kan vara så hög som några decimeter per år. Meandernäs är klassad som riksintresse då de är ovanliga i andra älvar i Sverige. Klarälvens bundna meanderlopp i övre Klarälvsdalen är unikt. Ett fint exempel på meandernäs är naturreservatet Ginbergsängen.

Gölrik våtmark är en mosse eller en myr som innehar många gölar. En göl är en liten naturligt bildad tjärn i eller i anslutning till myrmark. Den har strand av torv och brunfärgat vatten. En göl i en mosse har inte fastmarksbotten, till skillnad mot tjärnar. Gölarna och främst tjärnar är viktiga häckningsområden för bland annat smålom. Fisklösa mindre gölar kan innehålla värdefulla groddjur som vattensalamander. Fina exempel på gölrik våtmark i Hagfors kommun är Fräkensjömyrarna, Skogamossen, Stormossen ost Gräsmangen, Träjmossen med sin offertjärn samt Råda Stormosse.

Hagfors kommuns ansvarsarter

SAMRÅD

Vid Klarälven finns flera av kommunens ansvarsarter; *utter ART NR 31*, *Klarälvsöring ART NR 51*, skalbaggen *strandsandjägare ART NR 65* samt växterna *ävjepilört ART NR 1* och *äkta daggvide ART NR 2*.

Det finns många värdefulla våtmarker i Hagfors kommun. Värmlands landskapsfågel *smålom ART NR 41* har sina häckningsområden här, och i gölar kan finnas *större vattensalamander ART NR 58,* två representanter för gölrik våtmark som utses till kommunens ansvarsarter.

SAMRÅD

Fridlysta arter

I Sverige finns det cirka 585 växt- och djurarter som är fridlysta nationellt. Ytterligare 43 växt- och djurarter är fridlysta i vissa län. Fridlysning innebär att en växt- eller djurart är fredad och alltså inte får plockas, dödas, fångas, samlas eller på annat sätt skadas. Artens frön, ägg, rom eller bon får inte samlas eller skadas. Orsaken till fridlysning av en art är att den är sällsynt eller sårbar. Fridlysningsbestämmelserna finns i miljöbalken 8 kapitel och artskyddsförordningen (2007:845). Alla orkidéer, groddjur, kräldjur, fladdermöss och vilda fåglar är fridlysta. Även samtliga stora rovdjur är fredade. Fridlysning gäller med undantag från jaktbestämmelser.

Tabell 1 Fridlysta arter i Värmland 2010.

Kärlväxter	***Vetenskapligt namn***	**Beskrivs närmare som**
Backsippa	*Pulsatilla vulgaris*	
Blåsippa	*Hepatica nobilis*	
Hällebräcka	*Saxifraga osloensis*	
Lummerarter, samtliga	*Lycopodiaceae*	
Mosippa	*Pulsatilla vernalis*	ART NR 4
Orkidéer, samtliga	*Orchidaceae*	
Ävjepilört	*Persicaria foliosa*	ART NR 1
Gullviva	*Primula veris*	
Ängsgentiana	*Gentianella amarella*	
Fältgentiana	*Gentianella campestris*	
Smörboll	*Trollius europaeus*	
Storrams	*Polygonatum multiflorum*	
Tibast	*Daphne mezereum*	ART NR 3
Mossor		
Grön sköldmossa	*Buxbaumia viridis*	
Hårklomossa	*Dichelyma capillaceum*	
Käppkrokmossa	*Hamatocaulis vernicosus*	
Långskaftad svansmossa	*Meesia longiseta*	
Nordisk klipptuss	*Cynodontium suecicum*	
Svampar		
Bombmurkla	*Sarcosoma globosum*	
Kräldjur		
Huggorm	*Vipera berus*	ART NR 55
Kopparödla	*Anguis fragilis*	ART NR 57
Sandödla	*Lacerta agilis*	
Skogsödla	*Lacerta vivipara*	
Snok	*Natrix natrix*	ART NR 56
Hasselsnok	*Coronella austriaca*	
Groddjur		
Mindre vattensalamander	*Triturus vulgaris*	
Större vattensalamander	*Triturus cristatus*	ART NR 58
Vanlig groda	*Rana temporaria*	
Vanlig padda	*Bufo bufo*	
Åkergroda	*Rana arvalis*	
Ryggradslösa djur		

SAMRÅD

Apollofjäril	*Parnassius apollo*
Boknätfjäril	*Euphydryas maturna*
Bred gulbrämad dykare	*Dytiscus latissimus*
Läderbagge	*Osmoderma eremita*
Ärenprisnätfjäril	*Euphydryas aurinia*

SAMRÅD

Beskrivning av några hotade eller fridlysta arter i Hagfors kommun

ART NR 1. Ävjepilört - Hagfors kommuns ansvarsart 10

ART NR 2. Äkta daggvide - Hagfors kommuns ansvarsart 12

ART NR 3. Tibast 12

ART NR 4. Mosippa 13

ART NR 5. Låsbräken 15

ART NR 6. Topplåsbräken 15

ART NR 7. Höstlåsbräken 15

ART NR 8. Skogsklocka 16

ART NR 9. Fyrling 17

ART NR 10. Klarälvselm 18

ART NR 11. Skogsfru 18

ART NR 12. Myskmåra 20

ART NR 13. Strandlummer 20

ART NR 14. Grönskära 21

ART NR 15. Timmerskapania 22

ART NR 16. Vedflikmossa 22

ART NR 17. Vedsäckmossa 22

ART NR 18. Vedtrappmossa 24

ART NR 19. Spatelvitmossa 24

ART NR 20. Ängssvampar i odlingslandskapet 25

ART NR 21. Lundknotterskinn 29

ART NR 22. Granticka 29

ART NR 23. Gränsticka 30

ART NR 24. Tallticka 30

ART NR 25. Rynkskinn 31

ART NR 26. Lunglav 32

SAMRÅD

ART NR 27. Skrovellav 32

ART NR 28. Garnlav34

ART NR 29. Violettgrå tagellav 34

ART NR 30. Aspgelélav 34

ART NR 31. Utter – Hagfors kommuns ansvarsart 36

ART NR 32. Lodjur 37

ART NR 33. Björn 38

ART NR 34. Varg 39

ART NR 66. Järv……40

ART NR 35. Buskmus 40

ART NR 36. Berguv 43

ART NR 37. Backsvala 44

ART NR 38. Nattskärra 46

ART NR 39. Fiskgjuse 47

ART NR 40. Tornseglare 47

ART NR 41. Smålom - Hagfors kommuns ansvarsart 49

ART NR 42. Slaguggla 51

ART NR 43. Storspov 51

ART NR 44. Kungsörn 52

ART NR 45. Vaktel 53

ART NR 46. Sånglärka 54

ART NR 47. Drillsnäppa 54

ART NR 48. Mindre hackspett 56

ART NR 49. Tretåig hackspett 56

ART NR 50. Klarälvslax 58

ART NR 51. Klarälvsöring - Hagfors kommuns ansvarsart 61

ART NR 52. Storröding 63

ART NR 53. Ål 65

SAMRÅD

ART NR 54. Harr 66

ART NR 55. Huggorm 67

ART NR 56. Snok 68

ART NR 57. Kopparödla 68

ART NR 58. Större vattensalamander - Hagfors kommuns ansvarsart 70

ART NR 59. Flodkräfta 72

ART NR 60. Flodpärlmussla 74

ART NR 61. Brun gräsfjäril 76

ART NR 62. Guldsandbi 76

ART NR 63. Praktbyxbi eller randigt byxbi 77

ART NR 64. Raggbock 78

ART NR 65. Strandsandjägare - Hagfors kommuns ansvarsart 79

SAMRÅD

Kärlväxter

Ävjepilört - Hagfors kommuns ansvarsart
(Persicaria foliosa)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010), Sårbar (2005), Sårbar (2005)

Figur SEQ Figur * ARABIC 1 Ävjepilört Foto Dan Mangsbo

Beskrivning: Ävjepilört är en sällsynt ettårig, liten, ofta krypande ört. Hel växten blir ofta starkt rödfärgad på sensommaren. Arten är knuten till leriga, periodvis översvämmade stränder vid älvar, sjöar och åar. Den växer vid strandkanten där lera, gyttja och älvsediment är avsatta under högsta kustlinjen. Arten är starkt ljusälskande. Den är mycket konkurrenssvag och klarar inte av att hävda sig mot vass, starr eller annan högre vegetation.

Miljökrav: Ävjepilört är beroende av stora naturliga vattenstånds- fluktuationer som blottlägger nakna stränder, gärna med högt vattenstånd på försommaren och med lägre på sommaren, vilket förhindrar etablering av högre vegetation eller av hårt strandbete med kreaturstramp. För att börja gro behöver örten blottad jord.

Hot: Onaturlig vattenregim och upphörande bete är några av de främsta hoten mot ävjepilört.

Utbredning: Artens huvudsakliga utbredning i Värmland finns längs Klarälven. Av hela världens bestånd av ävjepilört finns sannolikt hälften i Sverige. Ävjepilört förekommer från Värmland upp till Norrbotten.

Lokaler i Hagfors kommun: Det första dokumenterade fyndet av ävjepilört skedde i Hagfors kommun. Den virtuella floran skriver om ävjepilört ”*Första svenska fyndet uppges vara insamlat av Herman Fröding vid Rådasjön, N. Råda i Värmland den 1 september 1897”*.

Ävjepilört hör i Hagfors kommun företrädesvis hemma i Klarälvens och Uvåns närhet på tidvis översvämmade stränder. Det kan vara sänkor i strandbeten eller de mer eller mindre tillfälliga sandrevlar som bildas vid älven. Arten konkurreras lätt ut av högre vegetation och har minskat sin utbredning under senare år. Fortfarande kan man hitta den lilla växten på ett par platser i vår kommun.

Skötselråd: Trygga beteshävden på lokalen i Gustavsfors och skapa förutsättningar för fortsatt strandbete vid Sjögränd (Rådasjön).

Följ fortlöpande upp förekomsterna på de kända växtplatserna, t.ex. vart femte år.

Referenser *ArtDatabanken, Lonnfors*

SAMRÅD

Äkta daggvide - Hagfors kommuns ansvarsart
(*Salix daphnoides ssp. daphnoides*)

Figur SEQ Figur * ARABIC 2 Äkta daggvide Foto Dan Mangsbo

HOTKATEGORI: Sårbar (2015)

Tidigare: Sårbar (2010), Nära hotad (2005, 2000)

Beskrivning: Daggvide är en stor buske, men kan även bli ett upp till tio meter högt träd. Bladen är glänsande rödbruna. Daggvide är det enda nordiska vide som har blådaggiga kvistar.

Miljökrav: Daggvide växer främst på sand och grus efter älv-, å- och sjöstränder. Den är känslig för konkurrens och gynnas av stranderosion, översvämningar och att det bildas rörliga sandbankar, där inte många andra växter klarar sig.

Hot: Daggvide har missgynnats av igenväxning till följd av att hävden har minskad efter Klarälven. Vattenregleringen har medfört mindre naturligt säsongsregelbundna vattennivåväxlingar, men ökad igenväxning av den förr breda öppna strandzonen som följd. Daggvide har då konkurrerats ut av konkurrensstarka växter. Bäver kan gå hårt åt daggvide och även den ökade turismen längs Klarälven som använder daggvide som exempelvis grillpinnar.

Utbredning: Den förekommer naturligt i Värmland vid Klarälven till exempel på meandernäset Ginbergsängen och i Dalarna vid Öster Dalälven. Den kan vara förvildad från odling. De flesta rapporter från Värmland pekar på en kraftig tillbakagång.

Lokaler i Hagfors kommun: Daggvidet liksom för övrigt även t.ex. ävjepilört trivs i Klarälvens omedelbara närhet, helst i strandzonen där erosionen skapar nya sandbankar efter hand.

Skötselråd: Kunskap om daggvides förekomst vid Klarälven är bristfällig, och arten bör därför inventeras i kommunen. Förhindra, genom information till markägare, att arten röjs bort av misstag som “sly”.

Referenser *ArtDatabanken, Länsstyrelsen Värmland*

Tibast
(Daphne mezereum)

HOTKATEGORI: Livskraftigt, Tibast är fridlyst.

Beskrivning: Tibast är en lövfällande buske som blir 1,5 meter hög. Den är lätt att känna igen på sina smala blad som sitter samlade i grenspetsarna. Den blommar tidigt på våren på bar kvist. Blommorna är rosa eller ljuslila, och har stark, behaglig doft. Frukten är ett klarrött bär. Bären är mycket giftiga för människor, men vissa fåglar är immuna mot giftet. Dessa äter bären och sprider på det sättet fröna. Om bär förtärs av en människa orsakar det en brännande smärta i munnen och i halsen. Andra följder kan vara kräkning och magsmärtor. Växtsaften kraftigt ögonretande. Även tibastbuskens bark är mycket giftig.

Utbredning: Växten är ursprunglig i större delen av Europa och västra Asien. I Norden förekommer den sparsamt, och är i Sverige som vild fridlyst i vissa län, t.ex. Värmland. Tibast förekommer i centrala Skandinavien främst i lövskog och på skogsängar.

Lokaler i Hagfors kommun: Tibast finns på många ställen i kommunen, bland annat vid Norsjöskogen, Mjögsjöhöjden, Skärgen och de flesta berg som har hyperitstråk i berggrunden.

Referens

Mosippa
(Pulsatilla vernalis)

HOTKATEGORI: Starkt hotad (2015) och är fridlyst i hela landet.

Tidigare: Starkt hotad (2010), Sårbar (2005, 2000)

Beskrivning: Flerårig, drygt decimeterhög ört med en basal övervintrande bladrosett. Enblommiga stjälkar med stora klocklika blommor. De basala bladen är pardelade och relativt bredflikiga, vilket lätt skiljer dem från backsippa och fältsippa.

Miljökrav: Mosippan växer på glesa torra tallhedar, i dödisgropar och frostsvackor.

Hot: Idag är tallskogarna på hedarna mer slutna, vilket har fler orsaker. En viktig orsak är att skogsbete och skogsbrand minskat. Andra bidragande orsaker till örtens tillbakagång är vegetationsförändringar till följd av kvävegödsling vilket ger igenväxning med ris och gräs samt tätnande mossmattor. Mosippslokaler kan ha förstörts genom grustäkt. En bidragande orsak till Mosippans minskning även att den fallit offer för uppgrävning.

Utbredning: Mosippan finns sällsynt på tallhedar Sverige upptill Jämtland och Medelpad.

Lokaler i Hagfors kommun: Sannolikt var mosippan en gång i tiden rätt vanlig på tallhedarna i kommunen. Idag finns endast ett fåtal växtplatser kvar, t.ex. vid Mon strax öster om Brattforsheden och på Brattforsheden samt i Vågbacken.

Skötselråd: Skogsbruksplaneringen bör innehålla särskilda skötselråd för skogsbruk på mosippemarker. På de återstående växtplatserna bör det skapas luckor i skogen genom riktad avverkning. Andra åtgärder som främjar mosippans spridning är röjning av t ex buskar och ljung. Naturvårdsbränning bör tillämpas i större utsträckning på tallhedarna.

Referenser *ArtDatabanken*

SAMRÅD

Figur 3 Mosippa Foto Dan Mangsbo

SAMRÅD

Månlåsbräken
(Botrychium lunaria)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)
Tidigare: Nära hotad (2010)
Beskrivning: Låsbräken består av ett blad och ett sporbärande skott, och är en liten ormbunksväxt. Inventeringar visar på arten har minskat med 35-75procent på cirka 50 år. Minskningen har varit störst i odlingslandskapet, beroende på ändrade brukningsmetoder och ohävd.
Miljökrav: Låsbräken förekommer i öppen, torr-frisk mager, gärna lite sandig mark. Naturbetesmark, hedar, torrängar, dyner, rasbranter är några av de vanligaste miljöerna den växer i.
Hot: Upphörande hävd.
Utbredning: Förekommer sparsamt över hela landet, även i fjällkedjan.
Lokaler i Hagfors kommun Flera av de gamla torpen i skogslandskapet, bland annat Malmbackarna.

Skötselråd: Om lokalerna hålls öppna och hävdade finns en möjlighet för arten att fortleva.

Åtgärder: Bibehållen hävd.

Referenser *ArtDatabanken*

Topplåsbräken
(Botrychium lanceolatum)

HOTKATEGORI: Sårbar (2015)
Tidigare: Sårbar (2010, 2005, 2000)
Beskrivning: Topplåsbräken är en liten ormbunksväxt av låsbräkenfamilj, och består av en bladskiva uppdelad i en fertil och en steril del. Det sterila bladet sitter fästat under växtens sporbärande skott.
Miljökrav: Topplåsbräken förekommer i gräsbevuxen kulturmark, som tidigare slåttrats eller betas. Den växer även i gräsmarker längs älvstränder. I skogslandskapet har förr kolbottnar och antagligen svedjeland varit en lämplig miljö för topplåsbräken.
Hot: Upphörande hävd.
Utbredning: Förekommer sparsamt från Värmland och norrut.
Lokaler i Hagfors kommun: En mycket sällsynt art som på sen tid endast återfunnits på en lokal i kommunen, Länsmanshöjden i Sunnemo där den växer på gammal sätermark. Fyndplatsen hör till de sydligaste i Sverige idag. Om denna lilla ormbunksväxt ska kunna överleva i framtiden måste Länsmanshöjden och liknande platser brukas men inte med för hårt bete.
Skötselråd: Fortsatt hävd med sen slåtter vilket också gynnar ett flertal andra arter med liknande krav på sin miljö.
Referenser *Artdatablad*

Höstlåsbräken
(Botrychium multifidum)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2000), Livskraftig (2005)

Beskrivning: Höstlåsbräken är en upp till 20 cm hög ormbunksväxt av låsbräkenfamilj. Bladet är läderartat, mörkt grönt och växter tätt intill marken. Dess sporbäranden skott är upprätt. Den

SAMRÅD

avviker från sina släktningar genom sin vintergröna bladskiva intill marken och sin sena utveckling. Oftast sker självbefruktning, och en individ kan bli över 100 år gammal.

Miljökrav: Höstlåsbräken trivs på välhävdad slåttermark så som sätrar och vägkanter samt längs med Klarälvens näs där det tidigare bedrevs slåtter och djuren betade. Den trivs särskilt väl på sandig torr mark, och kan etablera sig i gamla grustag och timmerupplägsplatser.

Hot: Upphörd hävd och igenväxning av näringsfattiga torra betesmarker. Liksom sin nära släkting topplåsbräken var höstlåsbräken tidigare vanlig i slåtter och betesmark men är idag försvunnen från många växtplatser på grund av förändrade brukningsmetoder och igenväxning. I och med att arealen sådan mark minskat drastiskt har höstlåsbräken trängts tillbaka.

Utbredning: Har förekommit i hela landet, men saknas nu i mellersta Sverige.

Lokaler i Hagfors kommun

Skötselråd: Om lokalerna hålls öppna och hävdade finns en möjlighet för arten att fortleva.

Åtgärder: Bibehållen hävd.

Referenser *ArtDatabanken*

Skogsklocka
(Campanula cervicaria)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Skogsklockan är tvåårig, med en bladrosett. Första året bildas bladrosetten, och andra året skjuter en blomstängel upp. Den är ogrenad och kan bli en meter hög. Skogsklockan blommar juni-augusti. Blomfärgen är blekblå. Efter blomningen dör plantan. Varje plant ger upphov till ett stort antal frön, men de har kort överlevnad för groning, och därför saknar Skogsklockan fröreserv i marken. Skogsklockan är ljuskrävande och försvinner när skogen sluter sig.

Miljökrav: Skogsklockan är en typisk brynväxt och trivs i skogsbryn, vägkanter stigar och åkerdiken. Den är starkt knuten till kulturlandskapet, och växer i dag främst i vägkanterna eller kraftledsgator.

Hot: Igenplantering. Upphörande hävd och igenväxning av naturliga fodermarker och bryn är det största hotet mot arten. Arten har förmodligen även gått tillbaka de senaste decennierna genom att landsvägskanter slås vid fel tidpunkt och inte längre hävdas på samma sätt som tidigare.

Utbredning: Från att ha varit ganska vanlig på flera håll har arten minskat kraftigt. Skogsklockan finns i ett band över mellersta Sverige, och Värmland ligger i dess nordligaste utbredningsområde.

Lokaler i Hagfors kommun: Skogsklockan är en typisk "vägkantsväxt" med sina kvarvarande växtplatser längs med vägkanter nära Klarälven. Den är påträffad vid Hjeltin i Västanberg och vid lokstallarna och järnvägsstationen i Hagfors. Den är även funnen vid Skärgen.

SAMRÅD

Skötselråd: Kommunen har ett särskilt ansvar för Skogsklockans lokal vid lokstallarna**.** Slå vägkanterna sent vartannat år där skogsklockan finns**.**

Referenser *ArtDatabanken, Jan Bengtsson*

Fyrling
(Tillaea aquatica)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Fyrling är en mycket liten vattenlevande växt, som även kan växa i strandkanten. Växten blir inte större än någon centimeter och växter krypande i dyn. Bladen är syllika och köttiga. Den blommar under sensommaren och hösten med små oansenliga blommor i bladvecken.

Miljökrav: Fyrling förekommer sällsynt i hela landet på fuktig slam- eller dyjord. Där kan den växa tillsammans med andra arter med samma krav på biotop som t.ex. ävjepilört, kommunens ansvarsart. Den gynnas av strandbete och tramp.

Hot: Den är konkurrenssvag och tål således inte när gräs och buskar tar över revlarna. Den klarar inte att växa på strandängar utan hårt bete och kreaturstramp. Alltför hastiga variationer i vattenståndet genom t.ex. regleringar kan också påverka arten negativt.

Utbredning: Sällsynt i hela Sverige.

Lokaler i Hagfors kommun: Fyrlingen hör till de växter som hör hemma på de tidvis översvämmade sandrevlarna vid Klarälven. I sedimentationssidan av meandernäsen där det avsätts finare dy och sediment trivs den bäst. Jämte en rad andra arter gynnas den av nybildning och ommöblering av dessa revlar.

Referenser *ArtDatabanken*

SAMRÅD

Klarälvselm
(Elymus caninus var. muticus)

HOTKATEGORI: Lundelm är livskraftig, men varianten klarälvselm är det sannolikt inte. Dock ej på rödlistan.

Beskrivning: Ett högväxt gräs, undervariant av lundelm. Kallas även klarälvsvete. Gräset är flerårigt och har ett kort jordstam och därför växer den i små tuvor. Klarälvselmen har ett slakt hängande ax med få blommor som saknar borst.

Miljökrav: Biotoper som sandrevlar i Klarälvens meandernäs.

Hot: Igenväxning av Klarälvsnäsen.

Utbredning: Det finns en möjlighet att Klarälvselmen är endemisk (dvs. den finns inte på någon annan plats) för Skandinavien. Förutom i Sverige är den även funnen i Norge.

Lokaler i Hagfors kommun: Klarälvselm eller Klarälvsvete finns ännu talrikt på ett flertal näs och andra älvnära miljöer, t.ex. vid Uddheden, Skymnäs.

Skötselråd: Hindra igenplantering och alltför kraftig igenväxning av kända lokaler längs Klarälven genom att röja bort buskar och sly där gräset växer. Strävan att hålla vissa delar av strandremsan längs Klarälven öppen gynnar Klarälvselmens förmåga att hålla sig kvar på lokalerna, vilket även gäller flera andra arter med liknande krav.

Referenser *Den virtuella floran*

Skogsfru
(Epipogium aphyllum)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Skogsfrun är en mycket vacker liten orkidé. Den är nyckfull i sitt uppträdande och kan under flera år helt sakna ovanjordiska delar. Den är därför svår att inventera.

Miljökrav: Denna klorofyllösa lilla orkidé trivs i rikare skogar på mullrik mark.

Hot: Ovarsam avverkning**.**

Utbredning:

Lokaler i Hagfors kommun: Skogsfrun är sällsynt funnen inom kommunens gränser, bland annat vid Skärgens hyperitmarker och i Nordsjöskogens naturreservat.

Skötselråd: Fyndplatser markeras som nyckelbiotoper om så inte redan är fallet.

Referenser *ArtDatabanken*

Myskmåra
(Galium triflorum)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015).

Tidigare: Nära hotad (2010, 2000), Sårbar (2005)

Beskrivning: Myskmåran är en flerårig ört, med vek nedliggande och snärjig stjälk som kan bli en dryg halvmeter lång. Bladen sitter i rosetter och sitter sex i krans. Hela växten luktar kumarin då den torkar.

Miljökrav: Myskmåran växer på fuktiga skuggiga ställen i mullrika steniga barrskogar vid bäckar och i rasbranter. Arten kräver väldränerade jordar, helst med rörligt markvatten och är ljuskänslig.

Hot: Myskmåran minskar idag på grund av att skogar som tidigare sparats nu avverkas. Få lokaler har ett varaktigt skydd. Den sprids inte så lätt till nya lokaler.

Utbredning: Förekommer sällsynt i ett bälte från norr om Vänern och norröver, men saknas i fjällen.

Lokaler i Hagfors kommun: Myskmåran finns på några ställen vid bergsbranter och stenskravel där skogsbruk är svårt att bedriva, därför finns inte något akut hot mot arten i Hagfors kommun.

Skötselråd: Arten har stor tolerans mot skogligas åtgärder, om inte buskskiktet påverkas alltför mycket.

Referenser *ArtDatabanken*

Strandlummer
(Lycopodiella inundata)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Alla lummerarter är fridlysta.

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Strandlummer är en småväxt flerårig lummerart med korta nedliggande skott, ibland inte större än en mossa. Den växer i gles vegetation på fuktiga sandiga eller dyiga stränder.

Miljökrav: Strandlummer gynnas av markstörningar som ger den livsrum, såsom växlande vattenstånd och iserosion. De flesta platser där strandlummer finns i dag är kulturskapade, körvägar, avläggsplatser för virke eller liknande på något fuktig mark. Den växer även på myrar på naken torv eller dy.

Hot: Artens växtområden minskar. Eftersom den inte klarar konkurrens av andra växter i längden blir den kortvarig på lokalerna och de mer naturliga växtplatserna är fåtaliga

Utbredning: Strandlummer förekommer sällsynt i hela landet i isolerade bestånd.

Lokaler i Hagfors kommun: Strandlummer tillhör en av de arter som kan växa vid Klarälvens meandernäs. En annan rödlistad lummerart, *mellanlummer* är funnen i Sunnemo. Den trivs på torra sandmarker.

SAMRÅD

Referenser *ArtDatabanken*

Grönskära
(Bidens radiata)

HOTKATEGORI: Sårbar (2015)

Tidigare: Sårbar (2010, 2000) Starkt hotad (2005)

Beskrivning: Grönskära är en ettårig korgblommig växt. Groningen börjar i juni, men är utsträckt beroende på vattentillgången. Arten är konkurrenssvag och gynnas av störning i form av betning, annat slitage och vattenståndsvariation. De växer på betade stränder, oftast på frilagda ytor vid lågt vattenstånd. På muddringsmassor vill arten ha normalt eller högt vattenstånd. Arten kan här uppträda rikligt med många års mellanrum och dessemellan saknas eller finnas i enstaka individ. Artens svenska utbredning antyder att vattentransport är den viktigaste spridningsfaktorn men även spridning med fåglar och andra djur sker då fröna lätt fastnar.

Miljökrav: Grönskära förekommer omkring sommarvattenlinjen och på muddringsmassor.

Hot: Grönskära är starkt beroende av att stränderna betas eller muddras. Upphörd hävd innebär att grönskäran sannolikt på lång sikt konkurreras ut och försvinner.

Utbredning: Grönskäran utbredning är oregelbunden, finns sporadiskt över hela landet, undantaget Dalarna där den är utdöd.

Lokaler i Hagfors kommun: Grönskäran finns på kommunens soptipp Holkesmossen (alltså har kommunen goda möjligheter att påverka arten) och i Basterud vid Busjöns strand (betad strandäng).

Skötselråd: Kommunen ska skydda artens förekoms vid Holkesmossen.

Referenser *ArtDatabanken, Mats Bergström*

SAMRÅD

Mossor

Nedan beskrivs fyra bladlevermossor som alla är beroende av död ved i slutna skogar med lång kontinuitet, det vill säga skogar med naturligt fallna träd i olika förmultningsstadier. I Hagfors kommun finns inte mycket sådan skog kvar, men naturreservatet Nordsjöskogen har god potential att hysa dessa små, vackra mossor.

Timmerskapania
(Scapania apiciulata)

HOTKATEGORI: Starkt hotad (2015)

Tidigare: Starkt hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Timmerskapania är en mycket småvuxen bladlevermossa.

Miljökrav: Växter på hård ved som tidvis översvämmas och hittas intill vattendrag i skuggigt läge.

Hot: Ett begränsat antal lokaler med en liten och därmed känslig population och brist på död ved vid skogklädda stränder.

Utbredning: Arten är sällsynt och glest spridd i Mellansverige upp till Västerbottens län.

Lokaler i Hagfors kommun: Arten är funnen vid Bollåsen.

Referenser *ArtDatabanken*

Vedflikmossa
(Lophozia longiflora)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2000) Livskraftig (2005)

Beskrivning: Vedflikmossa är en mycket liten bladlevermossa med ett krypande växtsätt som växer på död ved i barrskog, främst granskog. Arten är ljuskänslig och kräver hög fuktighet.

Miljökrav: Arten är strikt knuten till död ved i sluten barrskog.

Hot: Brist på död ved i skogar med lång kontinuitet.

Utbredning: Arten finns i barrskogsregionen runt hela jorden. Arten och glest spridd, utdöd i södra Sverige.

Lokaler i Hagfors kommun: Arten är funnen vid Brattfallet.

Referenser *ArtDatabanken, Artportalen*

Vedsäckmossa
(Calypogeia suecica)

HOTKATEGORI: Sårbar (2015)

Tidigare: Sårbar (2010, 2005, 2000)

SAMRÅD

Beskrivning: Vedsäckmossan är en späd, blekt grön bladlevermossa som växer på grov murken granved.

Miljökrav: Arten växer på grov murken ved i gamla urskogartade granskogar. Den är strikt knuten till barrskog där träd fått växa under flera hundra år.

Hot: Brist skogar med lång kontinuitet. Mossan har svårt att sprida sig.

Utbredning: Arten är knuten till barrskogsbältet, är ovanlig och har sitt kärnområde i Skandinavien. Arten är sällsynt och glest spridd i hela Sverige, men är nu utdöd i södra Sverige.

Lokaler i Hagfors kommun: Arten är funnen i Nordsjöskogens naturreservat.

Referenser *ArtDatabanken, Artportalen*

Vedtrappmossa
(Anastrophyllum hellerianum)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Vedtrappmossan är en liten levermossa med gröna blad och vinröda groddkorn i toppen. Mossan växer täckande på död lagom murken ved i gammal sluten skog med lång kontinuitet Arten klarar inte av en normal hyggesfas och har svårt att sprida sig över större avstånd.

Miljökrav: Arten är strikt knuten till lågor i ett visst förmultningstillstånd. Detta substrat är relativt kortlivat. Därför är det viktigt att det finns en kontinuerlig tillgång till död ved.

Hot: Brist på skogar med lång kontinuitet.

Utbredning: Arten är sällsynt och glest spridd i hela Sverige, dock inte fjälltrakter.

Lokaler i Hagfors kommun: Arten är funnen vid Brattfallet och i Brattforsheden.

Referenser *ArtDatabanken, Artportalen*

Spatelvitmossa
(Sphagnum angermanicum)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Spatelvitmossa är en medelstor, ljusgrön eller blekt gulgrön vitmossa. Denna vitmossa växer i medelfattiga myrar i västra Sverige. Mossan bildar låga tuvor i blöta kärr.

Miljökrav: Mossan kan gynnas av störningar, t.ex. tramp.

Hot: Mossan har dålig potential för långdistansspridning, vilket i samband med få populationer gör arten sårbar. Myrdikning, våtmarkskalkning kan äventyra artens möjligheter att på sikt överleva i Sverige.

Utbredning: I Sverige finns den i Västra Svealand upp till Sundsvall.

SAMRÅD

Lokaler i Hagfors kommun: Arten är funnen i Flämtmyren i norra kommunen.

Referenser *ArtDatabanken, Artportalen*

SAMRÅD

Svampar

Ängssvampar i odlingslandskapet

Ängssvampar är mycket känsliga och trivs bara i magra naturliga fodermarker med lång kontinuitet och är därför en mycket bra indikator på värdefull ängs och betesmark. Ängssvamparna uppvisar ofta en vacker färgprakt och mångfald. Ängssvampar är inte en systematisk enhetlig grupp men man brukar räkna med att det idag finns ca 150 olika arter av ängssvampar. Vaxskivlingar jämte t.ex. rödskivlingar, jordtungor och små fingersvampar är karaktärsarter i betes- och slåttermarker med lång kontinuitet. Vissa är allmänna men många är i dag rödlistade.

Det största hotet är att lämpliga gräsmarker minskar dramatiskt och arterna försvinner snabbt om markerna växer igen och hävden upphör. Ett antal svampar knutna till ängsmarker har återfunnits i Hagfors kommun, och de två kända lokalerna i Hagfors kommun med rik svampflora finns idag på Länsmanshöjden och Malmbackarna. Koncentrationen till Länsmanshöjden och Malmbackarna är unik. Sannolikt finns dessa svampar även på andra ställen men har inte dokumenterats där på grund av att ingen har eftersökt dem. Förekomsten på Länsmanshöjden beror på att Per-Åke Lonnfors, en skicklig botanist, tidigare hade sin sommarvistelse där och skötte marken på ett traditionellt sätt under många år. Malmbackarna hävdades fortfarande (2010) av familjen Turnader-Karlsson, och är sannolikt enda lokalen i kommunen där svamparna i dag har möjlighet att överleva. Koncentrationen till Länsmanshöjden och Malmbackarna visar dels att ängsvamparna finns kvar i markerna och kan utvecklas vid rätt skötsel och dels att de sannolikt även finns kvar på fler ställen i kommunen.

Det är med stor tacksamhet till Per-Åke Lonnfors och Frida Turander som kommunen kan presentera listan på ängssvampar, och med förhoppning att svamparna får leva kvar i dessa unika miljöer, som representerar vår historia i form av det lilla torpet ute i skogsmarken, där dessa arter tidigare var vanliga.

Ängssvamparna i odlingslandskapet listas i tabellen nedan.

Namn	vetenskapligt namn	Hotkategori	Beskrivning
Vridfingersvamp	(Clavaria amoenoides)	VU (2015) NT (2010)	Vridfingersvampen är hittad på två lokaler i kommunen, Länsmanshöjden i Sunnemo och på Malmbackarna. Känd från 40-lokaler Sverige (2005).
Rökfingersvamp	(Clavaria fumosa)	NT (2015, 2010)	Rökfingersvamp är funnen på två ställen, Länsmanshöjden och Brunnberg. På båda ställen växer den i mager, ogödslad slåttermark. Känd från ca 200 platser i Sverige (2005).
Stråfingersvamp	(Clavaria straminea)	VU (2015, 2010)	Stråfingersvampen hittad på två lokaler i kommunen, Länsmanshöjden och på Malmbackarna, där den står i mager slåttermark. Mycket sällsynt och minskande. Ca 25 kända lokaler (2010).

SAMRÅD

Violett fingersvamp	(Clavaria zollingeri)	VU (1015, 2010)	Denna vackra svamp visar sina fruktkroppar om hösten och är hittad på Länsmanshöjden och på Malmbackarna i mager slåttermark. Känd från ca 100 platser i Sverige (2005).
Broskfingersvamp	(Clavulinopsis microspora)	NA (2015) NT (2010)	En mycket liten vitaktig fingersvamp med sin enda lokal i Länsmanshöjden. På den gamla sätern växer svampen i mager hackslåttsmark, en av mycket få liknande växtplatser i landet.
Ljus ängsfingersvamp	(Clavulinopsis subtilis)	NT (2015, 2010)	En liten fingersvamp som liksom flertalet andra s.k. ängssvampar växer i gammal slåtter- eller naturbetesmark. Ljus ängsfingersvamp är hittills bara påträffad i Länsmanshöjden i hackslått. Den har återfunnits på ca 65 platser i Sverige.
Purpurbrun jordtunga	(Geoglossum atropurpureum)	VU (2015, 2010)	Denna lilla svamp finns funnen i Länsmanshöjden där den tillsammans med åtta andra arter jordtungor växer i mager naturbetesmark. Antalet jordtungor på en och samma lokal är i det närmaste unikt i Sverige. Den är även återfunnen på Malmbackarna. Den har återfunnits på ca 30 platser i Sverige.
Brun ängsvaxskivling	(Hygrocybe colemanniana)	NT (2015, 2010)	Brun ängsvaxskivling växer på sin enda kända lokal i kommunen i Länsmanshöjdens hackslåttsmarker på ogödslad mager mark. Den har här sällskap av ungefär tjugofem andra arter vaxskivlingar, så kallade ängssvampar.
Lila vaxskivling	(Hygrocybe flavipes)	NT (2015, 2010)	Två lokal för arten känd, länsmanshöjden i Sunnemo och Malmbackarna. Växer på välhävdad betes- och slåttermark. Minskande art. Ca 85 kända lokaler i Sverige (2010)
Slemvaxskivling	(Hygrocybe glutinipes)	LC (2015, 2010)	Funnen i Länsmanshöjden i mager hackslått.
Mörk blodvaxskivling	(Hygrocybe phaeococcinea)	LC (2015, 2010)	Funnen i Länsmanshöjden.
Scharlakansvaxskivling	(Hygrocybe punicea)	NT (2015, 2010)	En art som tidigare fanns på flera platser, men på senare år

			endast i Länsmanshöjden och Malmbackarna. En ovanligt stor och vacker röd vaxskivling som förut var allmän och ansedd som en god matsvamp. Minskande, men över 1000 kända lokaler (2010).
Strålvaxskivling	(Hygrocybe radiata)	VU (2015, 2010)	Denna mycket sällsynta vaxskivling är hittad i Länsmanshöjden, Sunnemo som enda lokal i kommunen. Den har återfunnits på ca 20 platser i Sverige.
Olivjordtunga	(Microglossum olivaceum)	NT (2015, 2010)	En liten svamp som hittats på två lokal i kommunen, i Länsmanshöjden och på Malmbackarna.
Skruvbusksvamp	(Tremmellodendropsis tuberosa)	NT (2015, 2010)	Nuvarande fakta om arten i Sverige säger att skruvbusksvamp växer i parker och ädellövskog eller under hassel i lövängar. Trots detta är den funnen i Länsmanshöjden och växer på mager hackslått.
Knubbig hårjordtunga	(Trichoglossum walteri)	VU (2015, 2010)	Den här jordtungan växer liksom flera andra i Länsmanshöjdens och på Malmbackarnas slåttermarker. Den har återfunnits på ca 30 platser i Sverige (2005).
Sumpjordtunga	*Geoglossum uliginosum*	EN (2015) CR (2010)	Den är idag endast känd från två lokaler i Värmland, varav en är Malmbackarna i Hagfors kommun! Den växer i fuktig betesmark och fuktig slåtteräng. En mycket sällsynt svamp som man har hittat på totalt tio platser i Sverige.
Klibbjordtunga	*Geoglossum difforme*	EN (2015, 2010)	Funnen i Malmbackarna. Befarades för några år sedan vara utdöd i Sverige. En stor och klibbig jordtunga växer i hed- och betesmark. Känd från ca 10 lokaler (2010).
Kärrjordtunga	*Geoglossum simile*	NT (2015, 2010)	Funnen i Malmbackarna. Denna jordtunga växer i mager fuktig betesmark oftast i närheten av vitmossa. Sällsynt och minskande, ca 20 kända lokaler (2010) i Sverige.
Tennvaxskivling	*Hygrocybe canescens*	EN (2015, 2010)	Funnen i Malmbackarna. En ljust tennfärgad vaxskivling. Mycket sällsynt och minskande art. Endast känd från ca 10

SAMRÅD

			lokaler (2005).
Knoppvaxing	*Hygrocybe subpapillata*	NT (2015, 2010)	Funnen i Malmbackarna. En röd vaxskivling med ofta en knopp på hatten. Sällsynt men möjligtvis förbisedd art. 30 kända lokaler (2010) i landet.
Lädervaxskivling	*Hygrocybe russocoriacea*	NT (2015, 2010)	Funnen i Malmbackarna. En väldoftande vit-gräddgul vaxskivling. Minskande. Några hundra kända lokaler (2005)
Stornopping	*Entoloma griseocyaneum*	NT (2015, 2010)	Funnen i Malmbackarna. En stor rödskivling vilket ofta är en karaktärsart i slåtterängar. Minskande.160 kända lokaler (2005).
Kärröksvamp	*Lycoperdon caudatum*	VU (2015, 2010)	Funnen i Malmbackarna. Nedbrytare i rikkärr, ängsmark och gläntor i rik sumpskog, på kalkrik mark. Även funnen på fuktig betesmark och längs stigar i skog på kalkrikt underlag. Känd från ca 20 lokaler (2010)
Grynknölfoting	*Squamanita paradoxa*	VU (2015, 2010)	Funnen i Malmbackarna. Denna mycket ovanliga parasitiska svamp växer i välhävdad gräsmark. Känd från ca 15 lokaler (2010).
Slät knölfoting	*Squamanita contortipes*	VU (2015, 2010)	Funnen i Malmbackarna. Denna mycket ovanliga svamp är endast känd från 13 lokaler (2010). Lever som parasit på den vanliga svampen ockragul grynskivling.

SAMRÅD

Lundknotterskinn
(Kneiffiella alienata, tidigare namn Hyphodontia alienata)

HOTKATEGORI: Sårbar (2015) – endast tre lokaler i Sverige varav Nordsjöskogen är en!

Tidigare: Sårbar (2015)

Beskrivning: Lundknotterskinn är en tunn, relativt mjuk skinnsvamp. Den är vitgul till ockrafärgad. Svampen är nedbrytare på liggande stammar av klibbal eller gran på fuktig mark.

Miljökrav: Sumpskog med lång kontinuitet**.**

Hot: Brist på lämpliga lokaler.

Utbredning: Lundknotterskinn är vanligare österut, i Polen t.ex.

Lokaler i Hagfors kommun: Hittad i Nordsjöskogen naturreservat år 1992.

Skötselråd: Nordsjöskogen har reservatföreskrifter som skyddar arten**.**

Referenser *ArtDatabanken*

Granticka
(Phellinus chrysoloma)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010), Livskraftig (2005, 2000)

Beskrivning: Granticka lever på levande, döende och döda, framförallt äldre, granar i äldre granskog. Grantickan är lätt identifierbar. Förekommer i äldre skogar med naturskogskaraktär liksom i dimensionsavverkade och plockhuggna skogar på bördig mark. Växer i samma granskogsmiljöer som kött- och ullticka och många andra ovanliga och rödlistade vedlevande svampar.

Miljökrav: Fuktig granskog av lång kontinuitet**.**

Hot: Brist på lämpliga lokaler. Grantickan är fortfarande en förhållandevis vanlig art i äldre granskog i norra Sverige. Uppträder dock inte i uppväxande yngre till medelålders produktionsskogar och den totala populationen bedöms därför ha minskat och komma fortsätta att minska i takt med att grankontinuitetsskogar (äldre tidigare icke kalavverkade skogar) minskar i areal.

Utbredning: Hela Sverige, undantaget Skåne.

Lokaler i Hagfors kommun: Granticka är hittad i Hagfors kommun i Nordsjöskogen samt på några andra sällen.

Skötselråd: Nordsjöskogen har reservatföreskrifter som skyddar arten**.** Nyckelbiotoper bildade för övriga lokaler.

Referenser *ArtDatabanken*

Gränsticka

SAMRÅD

(Phellinus nigrolimitatus, har även släktnamnen Phellopilus och Ochroporus)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Gränsticka är en ticka med 5-15 cm vida, ibland konsolformade fruktkroppar. Den lever på levande, döende och döda granar i äldre granskog. Tickorna är nedbrytare, och gränstickan bryter ner veden i liggande, grova stammar av gran, sällsynt även tall i gammal gran- och blandskog. Tickan kan leva länge, och hittas därför ibland även i yngre skogar, på en låga från tidigare generationers skog. En väl känd art, noga eftersökt inte minst genom nyckelbiotopinventeringen.

Miljökrav: Fuktig granskog av lång kontinuitet**.**

Hot: Brist på lämpliga lokaler.

Utbredning: Hela Sverige, undantaget Skåne. Total population i landet bedöms ha minskat p.g.a. slutavverkningar. Detta trots att arten är knuten till en skogstyp som varit i fokus för skogsnäringens naturvårdsarbete, och i viss utsträckning undantagits från produktionsskogsbruk.

Lokaler i Hagfors kommun: Gränsticka är hittad i Nordsjöskogen. Noterad inom flera nyckelbiotoper inom kommunen ex kring Lisselsjön, Skärgen, öst Stormossen (öster Gräsmången).

Skötselråd: Nordsjöskogen har reservatföreskrifter som skyddar arten**.** Nyckelbiotoper bildade för övriga lokaler, vilka bör skyddas.

Referenser *ArtDatabanken, Jan Bengtsson*

Tallticka
(Phellinus pini)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010), Livskraftig (2005, 2000)

Beskrivning: Talltickan är en parasit på gamla levande tallar. Fruktkroppar visar sig först på tallar som är 100-150 år eller äldre. Den är spridd i stora delar i Sverige och finns framförallt i skogar med naturskogsrester, i hällmarkstallskog eller där gamla tallar förekommer i kulturmark. En väl känd och lätt identifierbar art. Talltickan är en signalart och därigenom noga eftersökt genom nyckelbiotopinventeringen. Talltickan kan lokalt vara tämligen allmän men totalpopulationen bedöms ha minskat som följd av kortare omloppstider i skogsbruket och att gamla tallar och tallskogar avverkas. Gamla tallar med förutsättningar för tallticka kommer inte att uppträda i produktionsskog.

Miljökrav: Gamla tallar i skog med lång kontinuitet**.**

Hot: Brist på lämpliga lokaler Minskningstakten uppgår till 15 procent inom 50 år.

Utbredning: Hela Sverige.

SAMRÅD

Lokaler i Hagfors kommun: Tallticka är hittad i Sörskog Skallbergen och i Nordsjöområdet. naturreservat samt på Ekesberget, på Mana, i Skärgen Den har sitt starkaste fäste i Kreditskogens gamla tallbestånd.

Skötselråd: Mana kommer att få reservatföreskrifter som skyddar arten**.** Nyckelbiotoper bildade för övriga lokaler.

Referenser *ArtDatabanken, Jan Bengtsson*

Rynkskinn
(Phlebia centrifuga)

HOTKATEGORI: Sårbar (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Rynkskinn är en skinnsvamp med vidväxta, ettåriga, upp till flera meter långa utväxter. Färska exemplar är först vita, sedan ljust ockrafärgade. Torra exemplar är rödbruna. Rynkskinn är en nedbrytare av grova lågor av gran, sällsynt även björk, i äldre granskog, helst blåbärsgranskog.

Miljökrav: Rynkskinn förekommer i olikåldriga örtrika barrskogar. Den växer på grova lågor av gran, som den behöver kontinuerlig tillgång till. Arten är en god indikator på skog med hög biodiversitet.

Hot: Total population i landet bedöms ha minskat, och en fortgående minskning bedöms pågå p.g.a. slutavverkning av äldre barrskog, samt att uppväxande brukade skogar innehåller för lite död ved.

Utbredning: Sparsamt från norra Småland och norrut inom granens utbredningsområde.

Lokaler i Hagfors kommun: Denna ticka har hittats några gånger i Hagfors kommun. De flesta lokalerna är i dag betecknade som nyckelbiotoper.

Skötselråd: Lågor av gran bör bli liggande kvar i skogen.

Referenser *ArtDatabanken*

SAMRÅD

Lavar

Lunglav
(Lobaria pulmonaria)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005), Livskraftig (2000)

Beskrivning: Lunglaven är en stor och lätt igenkännlig bladlav. Den återfinns främst på gamla lövträd i områden som länge har varit skogklädda. Lunglaven är en bra indikatorart för nyckelbiotoper, och ofta finner man andra ovanliga djur och växter i lunglavens närhet. Förekomster indikerar höga naturvärden.

Lunglaven tillhör en större grupp lavar som växter i symbios med cyanobakterier, eller blågröna alger. De är kvävefixerande, och ger lunglaven tillskott av kväve. De kräver vatten, och då lunglaven är fuktig lyser den vackert grön. Den blir grå vid uttorkning. Lunglaven sprider sig väldigt långsamt, vilket gör att den endast finns på enstaka träd, och kräver därför kontinuitet av lövträd (asp och sälg) i skogen.

Lunglaven var tidigare vitt spridd och användes som läkemedel mot lungsjukdomar. Laven är dock verkningslös, men den användes i tron om att den skulle fungera eftersom den liknar en lunga till utseendet.

Miljökrav: Äldre lövträd i skog i fuktiga miljöer.

Hot: Luftföroreningar i form av högt kvävenedfall hotar arten. Brist på gamla lövträd är ett annat hot.

Utbredning: Lunglaven förekommer i hela landet med tyngdpunkten i norr och väster.

Lokaler i Hagfors kommun: Lunglav har hittats på många ställen i Hagfors kommun, ofta där nyckelbiotoper nu är inrättade. Vid Stora Örsjön öster om Knon finns lunglaven rikligt på gamla aspar. Man hittar den även på Myrberget vid Lill-Ullen. Funnen på flera lokaler i kommunens norra del kring Lisselsjön, (Älgmosshöjden, Roparudden, Kalanitt, Lappmossbeget m.fl platser).

Skötselråd: Ta bort granskogen för att gynna asparna och släppa fram solens strålar, men laven tål ej total exponering. Man kan även återplantera lunglav genom att binda upp dem på lämpliga träd. Enstaka förekomster på träd bör ”vävas” in i grupper/ytor.

Referenser *ArtDatabanken, Jan Bengtsson*

Skrovellav
(Lobaria scrobiculata)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Skrovellaven är en bladlav med blygrå färg. Den är nära släkt med lunglaven, men mer ovanlig. Skrovellav växer på äldre aspar och sälgar och på klippor i gamla skogar och kräver hög fuktighet. Skovellav är såsom lunglaven en signalart som indikerar höga naturvärden.

SAMRÅD

Miljökrav: Fuktiga skogstyper som högörtgranskog, raviner och klippbranter.

Hot: Skrovellav hotas av en kombination av luftföroreningar och skogsbruk.

Utbredning: Spridd men sällsynt över hela landet. Endast små populationer finns söder om Dalarna, mer vanlig i fjällnära skog.

Lokaler i Hagfors kommun: Funnen på östsidan Knon samt söder om Storsjön i Gustavaskogen, vid Klammen öst Laggåsen och Älgmosshöjden nära Lisselsjön.

Skötselråd: Det bästa sättet att skydda skrovellav är att bevara den gamla skogen.

Referenser *ArtDatabanken, Jan Bengtsson*

Garnlav
(Alectoria sarmentosa)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010), Livskraftig (2005, 2000)

Beskrivning: Garnlav kan bestå av upp till några decimeter långa hängande vaxfärgade grenar. Den är något lik skägglav.

Miljökrav: Växer på stammen på gamla barrträd.

Hot: Brist på kontinuitetsskog.

Utbredning: Tidigare har garnlaven funnits i hela Sverige, men numera förekommer den endast sporadiskt i skogar som inte avverkats.

Lokaler i Hagfors kommun: Garnlav har en gles och sparsam förekomst i södra delen av kommunen. Garnlav är vanligare i den norra delen, främst i fuktiga barrskogar ex kring Lisselsjön, men den finns även i Kreditskogen och på Mana/Örbäcksravinen.

Skötselråd: Påtagliga förekomster avgränsas som ytor/områden.

Referenser *ArtDatabanken, Jan Bengtsson*

Violettgrå tagellav
(Bryoria nadvornikiana)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Violettgrå tagellav är en hängande busklav som kan bli upp till 20 cm lång. Violettgrå tagellav föredrar långsamt växande gamla granbestånd, helst äldre än 160 år.

Miljökrav: Gammelgranskog i fuktiga lägen**.**

Hot: Slutavverkningar i kontinuitetsskog (ej under historisk tid avverkad skog) är det största hotet.

SAMRÅD

Utbredning: Violettgrå tagellav förekommer sällsynt från Värmland i sydväst till Västerbotten i nordost.

Lokaler i Hagfors kommun: Sparsam förkomst. Något vanligare i norra delen av kommunen. Fynd öst Gräsmången, öst Stormossen, kring Lisselsjön m.fl platser. Finns i naturreservatet Nordsjöskogen.

Skötselråd: Nordsjöskogen omfattas av reservatföreskrifter. Ofta nyckelbiotopsklass på övriga förekomster där den växer med andra rödlistade arter. Dessa skogsområden bör lämnas för fri utveckling.

Referenser *ArtDatabanken, Jan Bengtsson*

Aspgelélav
(Collema subnigrescens)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Aspgelélav är en lav som sväller upp och får ett geléaktigt utseende i väta. Den har en bladlik form, kan bli 20 cm i diameter och är rynkig vid torka. Laven trivs i fuktiga miljöer men är ljusälskande lav. Förekomster ofta i kanter, asp-grupper, gläntor.

Miljökrav: Laven växer på trädstammar av asp i skog, men även i bergsbranter. Laven försvinner på aspar som lämnas kvar på hyggen.

Hot: Lämpliga träd nyskapas i begränsad omfattning. Aspgelélav missgynnas vid slutavverkning om inte dungar av aspar lämnas kvar.

Utbredning: Södra och mellersta Sverige.

Lokaler i Hagfors kommun: Funnen på Råmosshöjden öster om Lill-Ullen. Vid Skärgen, Klammen öst Laggåsen, Skallbergen m.fl.

Skötselråd: Det kan vara lämpligt med viss frihuggning av asp.

Referenser *Naturhistoriska riksmuseet, Jan Bengtsson*

SAMRÅD

Däggdjur

Utter – Hagfors kommuns ansvarsart
(Lutra lutra)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Sårbar (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Uttern tillhör mårddjuren. Den kan förväxlas med den betydligt mindre minken som lever i samma områden som uttern. Uttern lever längs kuster och vid sjöar och vattendrag. Som vuxen individ är den mellan 90 och 120 cm lång, svansen medräknad. Uttern lämnar spillning på platser där andra uttrar lätt kan hitta den, exempelvis på stenar i vattnet eller under broar. Den fångar i stort sett all sin föda i vattnet. Den äter framförallt fisk, men drygar ut kosten med kräftor, groddjur, insekter, sjöfågelungar och små däggdjur. Uttern är en god simmare och kan vara under vatten upp till fem minuter. Utterhonan föder sina ungar i gryt eller håligheter i strandbrinken på senvåren eller försommaren, ibland med ingång under vatten, såsom bävern. På så sätt får uttern tillgång till vatten även vintertid. Hon får upp till fyra ungar som följer honan i nästan ett år och under tiden lär de sig att fånga byten och undvika faror. I fångenskap kan en utter bli mellan 10-20 år, men i vilt tillstånd är medellivslängden knappt fyra år.

*Figur SEQ Figur * ARABIC 5 Lekande utter. Foto Anna Roos*

Uttern hävdar revir längs en flodstrand. Reviret kan för en hanne vara 2 mil långt. Honans revir är mindre, och ligger vanligen inom hanens revir. Uttern markerar revir genom att avsöndra en tranliknande doft från körtlar i analregionen. På vintern kan den ses kana i snön, möjligen är detta ett sätt att doftmarkera, och inte bara en lek. Uttern är normalt nattaktiv, men kan även vara aktiv på dagen.

Stammens utveckling Uttern var nästan utrotad i Sverige på 1950-talet. På 1980-talet började man plantera ut utter och inventeringar visar nu att den ökar i antal.

Miljökrav: Optimala miljöer för arten är vatten som erbjuder riklig tillgång på lättfångad föda året runt och som har tillgång till platser där den kan bygga sitt bo och vila ostört och föda upp ungar.

Hot: Främsta hotet mot utter är miljögifter, främst PCB, som bryts ned långsamt i naturen och därför ansamlas och ställer till skada i djur som lever på fisk. Honorna förlorar då förmågan att få ungar. Även om PCB idag är förbjudet finns det kvar i gamla material sedan den tid då det var

lagligt. Andra orsaker till utterns nedgång är försurning, vattenkraftutbyggnad och dikning av våtmarker som har försämrat miljön för uttern. Idag dödar även trafiken och minkfällor många uttrar.

Förr jagades uttern hårt på grund av dess päls, men även på grund av att den betraktades som skadedjur, då den jagar fisk som även människor äter.

Utbredning: Uttern utbredningsområde är Norrland, stora delar av Svealand samt lokalt i Götaland. Uttern var med största sannolikhet försvunnen från Värmland under flera decennier

Lokaler i Hagfors kommun: Sporadisk förekomst.

Skötselråd: Klarälvdalens folkhögskolas har gjort utterinventeringar och genom denna följs utterstammens utveckling som glädjande visar att populationen är på uppgång.

Referenser *Anna Roos, Naturhistoriska riksmuseet och ArtDatabanken*

Lodjur
(Lynx lynx underart lynx) Betydelse: Katten med päls som lyser

HOTKATEGORI: Sårbar (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010), Sårbar (2005, 2000)

Beskrivning: Det europeiska lodjuret är Europas största kattdjur. Lodjuret jagar ensam och använder sig av syn och hörsel för att finna bytet. Det vanligast bytet är rådjur, hare och skogsfågel. Lodjuret är den skickligaste ensamjägaren bland våra större rovdjur, och kan fälla ett byte som väger bortemot fem gånger sin egen vikt. De fångar sitt byte efter en smygande jakt följd av en kort attack. Lodjuret dödar större byten genom ett bett i halsen. Lodjuret förföljer inte sitt byte såsom vargen kan göra. Lodjuret gömmer sitt byte genom att täcka över det och återkommer under flera dagar för att äta. Det tuggar inte maten, utan klipper bytet i lagom bitar och sväljer bitarna hela. En hona med två ungar behöver två dagar för att äta ett rådjur. Ett lodjur beräknas slå ett rådjur i veckan. Lodjuret håller inte revir, utan rör sig i stora områden upp till 600 kvadratkilometer stora. Honan får upp till fyra ungar per dräktighet, och de föds i maj-juni. Ett lodjur blir mellan 12-14 år.

Folktro: Lodjur kallas på värmländska för göpa, ett ord som ska ha betydelse ”sluka”. Djurets mjuka rörelse gjorde att man förr trodde att en salva på lodjursfett skulle hjälpa mot ledbesvär. Lodjuret har en skarp syn, och i folktron sägs att lodjuret kunde se genom ladugårdsväggen. En vanlig skröna är att lodjuret är en lustmördare och bara dricker bytets blod. Sannolikt kommer dessa fabler sig av att lodjuret och människan konkurrerar om bytet.

Stammens utveckling: Under 1800-talet ökade jakttrycket på allt vilt, och när stammarna minskade i slutet av 1800-talet vek lostammens storlek brant nedåt. År 1928 fridlystes lodjuret, och stammen ökade sakta. År 1986 fanns det 200 lodjur i Sverige. Efter inventeringen 2005 bedöms antalet till 2000 djur. Ca 45 procent av de könsmogna individerna reproducerar aldrig.

Miljökrav: Lodjuret har förutsättning att leva i hela Sverige. Där det finns berg, skog och öppet landskap i en mosaik har lodjuret bäst förutsättningar.

Hot: Brist på födodjur minskar stammen temporärt. Rävskabb.

SAMRÅD

Utbredning: Lodjuret finns på Skandinaviska halvön. Den förekommer även i östra och central Europa, men stammen är kraftigast i Skandinavien.

Lokaler i Hagfors kommun: Lodjuret har vuxit starkt i kommunen från att ha varit ytterst sällsynt. Den finns spridd över kommunen och har sin hemvist främst i områden med högländ terräng.

Skötselråd: Stör inte lodjuret när det dödat sitt byte genom att undersöka det, då återkommer den inte.

Referenser *ArtDatabanken, www.skansen.se*

Björn

(Ursus arctos)- betydelse björnen från norr. Förutom vår skandinaviska brunbjörn hör Grizzlybjörn och kodiakbjörn till samma släkte.

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Livskraftig (2010), Nära hotad (2005), Sårbar (2000)

Beskrivning: Brunbjörnen har en stor massiv kropp med hög manke som ger den en sluttande kroppsform. Björnar är hälgångare, vilket ger ett typiskt spåravtryck som man inte kan ta miste på. Varje fot har fem långa klor som björnen använder till att krafsa fram mat, t.ex. myror, klättra i träd och tillverka sitt ide. Björnen har små ögon och öron, och använder luktsinnet för att orientera sig. Björnen har stora hemområden - de rör sig inom ett område större än Gotland!

Brunbjörnen är en fridsam allätare. Bär, myror, gräs, örter och älgkalvar står på matsedeln. Björnen äter gärna kadaver. Björnen går i ide i oktober-november efter att ha ätit sig fet på blåbär. Ungarna föds på vintern i idet. En nyfödd björnunge är helt naken, och inte större än en ekorre! Oftast får björnhonan två-tre ungar. Björnungarna lämnar sin mamma när de är ett till två år. När de är 3-4 år blir de könsmogna. Björnhonan föder därför ungar bara vartannat år. Björnhonan måste skydda sina ungar från björnhannar hon inte känner, då hannen kan döda ungarna. För att undvika detta parar hon sig med många hannar. Om hannen känner igen honan så lämnas ungarna i fred.

Björnen har en medelvikt 100-300 kg (hane) och 60-200 kg (hona). Ju längre norrut ju större blir björnen.

Kultur: Trots att björnen är ett farligt djur och har dödat flera människor och slagit hennes kreatur när de gick vall i skogen är björnen inte alls i folktron beskriven med skräck utan snarast av styrka. Samisk björnkult innehåll en manbarhetsrit där man skulle döda en björn för att ta del av dess styrka genom att ätas björnen hjärta. Att björnen har ansetts ha åtråvärda krafter visas även de riter och skrönor som omgav björnjakten i våra bygder.

Stammens utveckling: Brunbjörn har funnits i Skandinavien sedan istiden. I mitten av 1800-talet fanns den inte längre i södra Sverige. Man beräknar att stammen var 1 700 djur då. Därefter minskade antalet björnar kraftigt, och i slutet av 1800-talet fanns endast ett fåtal björnar kvar. Brunbjörnen fridlystes 1927, och alltefter det har stammen stadigt ökat. Idag finns ca 2 500- 3 000 djur i Sverige och björnen jagas genom licensierad skyddsjakt.

Miljökrav: Björnen har krav på ostördhet och finns därför bara i stora sammanhängande skogs- och fjällområden.

SAMRÅD

Hot: Viss risk för viss inavel i den mellansvenska stammen, även om populationen idag är så stor att DNA-variationen naturligt har förändrats. Invandrande björn norrifrån är dock viktig**.**

Utbredning: Brunbjörnen finns i Sverige i två kärnområden, Norrbotten och Dalarna/Härjedalen. Den norra gruppen är besläktade med ryska björnar och den södra är nära släkt med björnar i Spanien och Frankrike. Det visar att björnen invandrade till Skandinavien efter istiden från två håll.

Lokaler i Hagfors kommun: Brunbjörn finns spridd över kommunen, främst i skogslandskapets mer otillgängliga områden. Kännedom om flera björniden finns.

Referenser *Skandinaviska björnprojektet*

Varg

(Canis lupus lupus – nominatformen för alla vargar, d.v.s. den underart som finns i Skandinavien betraktas som stam-arten)

HOTKATEGORI: Sårbar (2015). Fridlyst.

Tidigare: Starkt hotad (2010), Akut hotad (2005, 2000)

Beskrivning: Vargen i Skandinavien tillhör den underart av *Canis lupus* som räknas som stamfader till alla andra underarter av varg, som t.ex. polarvarg, indisk och rysk varg. Vargen är den största av de 35 vilda arter av hunddjur som finns. En fullvuxen varg väger mellan 30-50 kg, även om en del exemplar kan bli mycket tyngre. Vargen är stamfader till hunden. Vargen är ett flockdjur, och det finns bara en hanne och hona i flocken som reproducerar. Dessa kallas alfa-djur. Parningen sker i februari-mars, och ungarna, vanligen 5-6 st, föds i lya efter drygt två månader. Unga vargar är könsmogna vid två års ålder, men fortplantar sig i regel inte före tre års ålder. De kan stanna hos föräldrarna fram till dess. Äldre ungdjur hjälper till att jaga och uppfostra yngre syskon. Vid tre års ålder lämnar de flocken, och söker sig eget revir och partner.

Vargens stamföda är i våra trakter älg, men även hare, bäver, grävling och skogsfågel förekommer på menyn. Unga vargar äter gärna insekter. Enligt senare forskning äter en normalstor flock mellan 100 och 120 älgar på ett år. Det rör sig mest om kalvar, ungdjur och äldre kor. Vargar ger sin inte gärna på en fullvuxen älgtjur. Vargens revir är ca 10-12 kvadratkilometer stort.

Stammens utveckling: Under andra hälften av 1800-talet började vargstammen kraftig minska. År 1965 fanns mindre än 10 vargar i Sverige. 1978 kom så den beryktade Ylva-vargen till Värmland. 1983 konstaterades den första valpkullen under 1900-talet i Värmland. 1993 fanns 30 individer. Först i början av 1990-talet började stammen öka. Antalet reproduktiva individer var 2008 mellan 150-200 st. Vad man känner till så får ca 40 procent av dessa ungar, bägge åren 2008 och 2009 föddes 23 vargkullar. Vargstammen var vid inventeringen våren 2010 ca 173-206 individer. De vargar som finns idag härstammar alla från ett fåtal individer. Den nuvarande skandinaviska stammen härstammar från två ett enda vargpar, och ytterligare en hane som kom från Finland 1990-91. Denna varghanne har betytt mycket för stammen, som då ökade. Detta medför en begränsad DNA- uppsättning inom stammen. Detta kan ge upphov till missbildningar och minskade kullstorlekar, och inaveln ökar med tiden. Ju mindre population, ju snabbare ökning av inavelskoefficienten. Detta kan motverkas genom införsel av friska djur. Vargstammens utveckling är föremål för omfattande forskning och en stor debatt.

SAMRÅD

Kultur: Vargen heter på fornsvenska wulf, som sedan blev ulv. Namns som Ulf och Ylva härstammar från det fornnordiska namnet wulf. Varg är ett så kallat noanamn, d.v.s. en omskrivning av ulv för att man enligt folktro inte skulle utmana ödet och kalla ulven vid dess rätta namn. Ursprungligen betyder ordet varg dråparen. Andra noanamn på varg är gråben, den gråe eller tasse. Förmodat vargrika vildmarksområden kallas tassemarker.

Miljökrav: Vargen har stor förmåga att anpassa sig till vitt skilda miljöer, men är beroende av en relativt rik fauna, med större bytesdjur.

Hot: Inavel är idag det största hotet mot en frisk vargstam. Olaga jakt och trafikdödad varg är andra hot.

Utbredning: Vargen har en stor spridning över hela världen, men den skandinaviska vargen (*Canis lupus lupus)* finns bara i ett bälte söder om fjällen och norr om Mälardalen samt i Finland. Området utvidgar sig både norrut och söderut.

Lokaler i Hagfors kommun: Vargreviren varierar med tiden. Vintern 2008-2009 fanns tre familjegrupper med föryngring och två revirmarkerande par inom Hagfors kommun. Räknar man varje familjegrupp till 10 djur (högt räknat) hyste Hagfors kommun 2009 ca 35-40 djur. Efter inventeringen 2018 kunde länsstyrelsen konstatera att det liksom tidigare föregående år var helt vargtomt öster om Klarälven, vilket skulle kunna bero på tjuvjakt.

Referenser: *Viltskadecentret Grimsö, Scandulf, ArtDatabanken*

Järv

(Gulo gulo) Gulo härstammar från latinets gula som betyder strupe, anspelar på folktrons bild av järven som glupsk

HOTKATEGORI: Sårbar (2015). Fridlyst.

Tidigare: Sårbar (2010), Starkt hotad (2005, 2000)

Beskrivning: Järven är ett solitärt (ensamlevande) däggdjur i familjen mårddjur. Järven har en vikt på honor 8–12 kg, hannar 14–18 kg.

Järven är en samlare, som med sina starka käftar kan stycka även hårdfrusna kadaver och bära delarna flera kilometer för att gräva ner dem i köttgömmor. Järvar har fantastiskt luktsinne och kan känna lukten av ett kadaver på mycket stort avstånd. Järvhonan får ungar som regel bara vartannat år. Honan ensam har vårdnaden om ungarna. Kullen består av 1-4 ungar och honan och ungarna lämnar lyan i månadsskiftet april-maj. Ungarna följer honan till fram på hösten, då de blir självständiga. I områden med en tätare järvstam utvandrar ungdjuren. Hanarna flyttar längre än honorna, som i vissa fall kan stanna och överta sin mors revir. Vilda järvar kan bli 6-10 år gamla.

Kultur: Järven har ett seglivat dålig rykte i folktron om att vara ett glupskt djur som dödar för nöjes skull trots att det är mycket skyggt och sällan ger sig på tamdjur förutom ren. Sannolikt har det att göra med järvens samlarbeteende.

Stammens utveckling: Järven har såväl som vargen tidigare jagats hårt. Efter fredningen repade sig stammen långsamt och under 1970- och 80-talen återetablerade den sig. Totalpopulationen i Sverige beräknas idag till ca 750 djur. Först under de senaste åren har järvstammen nått det av

riksdagen fastställda nationella etappmålet på 90 årliga föryngringar i landet, såvida även sannolika föryngringar medräknas – järven är svårinventerad.

Miljökrav: Järven vandrar över stora områden och vill gärna ha tillgång till slaktrester eller kadaver som andra rovdjur lämnat efter sig.

Hot: Brist på föda vintertid kan vara en orsak till att överlevnaden hos unga järvar är låg. Järven är tyvärr fortfarande utsatt för illegal jakt.

Utbredning: Tyngdpunkten i utbredningen i Skandinavien ligger i fjällområdet med sina starkaste fästen i delar av Norrbottens fjällvärld. Järven har dock stadigt spridit sig söderut. Föryngringar har 2016-2018 sannolikt skett även i norra Värmland och järven är kanske här för att stanna.

Lokaler i Hagfors kommun: Förekommer sporadiskt.

Referenser: Artdatabanken, Svenska rovdjursföreningen

Buskmus
(Sicista betulina)

HOTKATEGORI: Livskraftig (2015). Fridlyst.

Tidigare: Livskraftig (2010, 2005), Kunskapsbrist (2000)

Beskrivning: Buskmusen är ca 5-8 cm lång, svansen är 7-11 cm. Den väger bara 15 gram. Buskmusen är skymnings- och nattaktiv och klättrar gärna. Buskmusen kan bli tre år gammal. Buskmusen har en ljusbrun grundfärg och ett svart band utefter hela kroppen. Den är lätt igenkänd när man väl får ögonen på det lilla djuret. Buskmusen är aktiv från maj till oktober och går sedan i dvala i åtta månader. Buskmusen föder upp till sex blinda ungar, som till skillnad från andra möss utvecklas relativt långsamt. Modern ger di i ungefär fem veckor. Ungarna är könsmogna först året efter sin födsel, och musen har därför en långsam reproduktionstakt. Buskmusen äter frön av gräs, bär och frukter. Den äter även insekter och spindlar. Buskmusen observeras oftast i samband med slåtter på sensommaren, den springer då i korta ryck framåt för att däremellan stanna upp och trycka orörlig i gräset.

Miljökrav: Buskmusen föredrar blötare barrskogsmiljöer med tät växtlighet omväxlande med öppna marker som åkrar och myrar.

Hot: Buskmusens långsamma reproduktionssätt gör den känslig för störningar i sin miljö.

Utbredning: Buskmusen finns i västra Sverige och en större sammanhängande population finns i Finland, östra Europa och Ryssland

Lokaler i Hagfors kommun: Två fyndplatser finns inom kommunen, Länsmanshöjden och Stora Örsjön. Båda platserna bildar öppna öar i skogslandskapet med slåtter och betesmarker brukade sedan lång tid. Sannolikt finns buskmusen på fler ställen, ännu ej dokumenterad.

Skötselråd: Rapportera in fynd av buskmus till Artportalen!

Referenser: *Naturhistoriska riksmuseet*

SAMRÅD

Fåglar

Berguv
(Bubo bubo)

HOTKATEGORI: Sårbar (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Berguven är den största av våra elva ugglearter, och räkans som en av världens största ugglor. Den fanns förr över hela Sverige men jagades och förföljdes så att den utrotades från nästan hela landet. Efter uppfödning och utplantering börjar den återigen finnas på allt fler platser. Den har en massiv kropp och ett kraftigt huvud med örontofsar. Örontofsarna hålls lågt åt sidorna när uven är avspänd eller orolig, uppresta när uven ropar eller är upprörd. Den häckar främst i skogiga bergsområden, på klippöar och mer sällan i byggnader. Berguven är huvudsakligen en stannfågel men ungfåglar kan göra milslånga förflyttningar. Berguven är nattaktiv. Normalt blir den runt 20 år men i fångenskap kan de leva betydligt längre, troligen upp till 60 år. Berguven trivs i bergiga skogstrakter, på stupande bergsbranter och kan dagtid ses sitta stilla på något undangömt ställe. Trots att fåglarna förknippas med vildmark förekommer de även i städer och då främst i industriområden eller i närheten av soptippar, där den lever av måsar, stadsduvor och råttor. Berguven brukar jaga mest nattetid och lever främst av gnagare som vattensork och brunråtta. Den tar också byten som hare, änder, kråk- och måsfåglar.

Det är inte känt när berguven blir könsmogen men förmodligen häckar den första gången runt 3-4 års ålder. Ungfåglarna lever ett kringströvande liv och söker då efter en lämplig partner och häckningsrevir.

När berguven väl etablerat ett revir, blir fåglarna starkt bundna till detta. Reviret omfattar i regel 4-6 kvadratkilometer helst med ett mycket varierat landskap. Boet läggs ofta på en klipphylla med ett stup nedanför, samt en utskjutande vägg som skydd. Boplatsen väljs ut av hanen. Berguven har en utdragen häckning som sträcker sig från slutet av februari till början av september. Den lägger 2-3 ägg i mars-april som ruvas av honan i drygt en månad. Under denna tid förser hanen honan med mat. Hanen fortsätter sedan att ensam försörja familjen de första veckorna efter ungarnas kläckning. Dålig väderlek kan utgöra hot mot kullen. Vid två månaders ålder börjar ungarna göra sina första flygturer men det dröjer ytterligare minst ett par månader innan de är mogna att försörja sig själva.

Folktro: Berguven är en sägenomspunnen fågel och den har väckt både skräck och hat. Förr ansågs dess hoande förutspå både oväder och olyckor och därför förbjöd man barn att härma uven. I Europa sågs berguven som en underjordisk fågel. I Ryssland var uven en demon som kunde skada barnen. I antikens Grekland förutspådde berguven krig och motgångar i strider.

Miljökrav: Bergiga skogsområden och ostördhet vid häckningstiden.

Hot: Utsläpp av kvicksilver och DDT kan lagras i höga halter i detta topprovdjur som sedan föder förlamade ungar, blir sterila eller helt enkelt dör. Negativa effekter av skogsbruk kan medföra störningar vid häckningsplatser medan positiva effekter av skogsbruket är att kalhyggen ökar tillgången på gnagare.

SAMRÅD

För jagades fågeln hårt eftersom den ansågs konkurrera om småviltet. Arten är utsatt för tjuvjakt, illegal handel med ägg och ungar samt handel med uppstoppade fåglar. Uvar förolyckas även i kollisioner med kraftledningar, bilar och tåg.

Utbredning: Berguven förekommer i Nord- Öst- och Sydeuropa samt i större delen av Asien. I Sverige häckar berguven i stora delar av landet, förutom i Lappland. Berguven fridlystes i Sverige 1950 men någon ändring i den nedåtgående trenden kunde inte skönjas. Under en inventering gjord under mitten på 1960-talet hittades endast 175 besatta bon i hela landet. Det fick ornitologer i sydvästra Sverige att i slutet av 1960-talet starta det första berguvsprojektet. I Värmland är Lars-Erik Olsson från Storfors starkt bidragande till artens återkomst. I början av 2000-talet uppskattades populationen bestå av cirka 500 frihäckande par.

Lokaler i Hagfors kommun: Berguven finns bofast i kommunen. Tidigare fanns berguv vid branterna intill Görsjöbäcken, och fångade då råttor och måsar på soptippen, men flyttade antingen på grund av störningar från den skogsavverkning som utfördes strax intill häckningsplatsen eller på att råttorna minskade, då matavfall ej längre deponeras på tippen.

Skötselråd: Registrering av revir samt uppföljning av häckningar. Hänsyn måste visas arten under häckningstid.

Referenser *Sveriges ornitologiska förening*

Backsvala
(Riparia-riparia) – betydelse lever vid flodstranden

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005), Livskraftig (2000)

Beskrivning: Backsvalan är den minsta av våra svalor. Backsvalan häckar kolonivis i branta skärningar, oftast i mo eller finsand. Kolonistorlekarna varierar från något eller några tiotal bon upp till jättekolonier om 1 000 – 1 200 par. Som regel gräver backsvalan ut en lång gång i en i det närmaste lodrät vägg av lagom fast sand. Gången görs mestadels mellan en halv och en meter lång men kan bli längre. Längst in vidgas gången till en bokammare, där en bale av gräsströn och fjädrar iordningställs. Hanen och honan hjälps åt vid bobyggandet och använder då både klor och näbb. De vita äggen, fyra till sex stycken, ruvas i två veckor av både hanen och honan. Ungarna matas av båda föräldrarna och stannar i boet omkring 20 dagar. Vid dålig väderlek kan denna tid förlängas. Även sedan ungarna lämnat boet återvänder både de och föräldrarna dit under en tid för att övernatta. I vårt land lägger backsvalan endast en kull, normalt i juni. Under augusti samlas gamla och unga backsvalor i stora flockar som med förkärlek jagar svärmande insekter i över sjöarnas vassar, mycket ofta i sällskap med ladusvalor. Liksom dessa övernattar backsvalorna då i vassarna. Under augusti och september flyttar de till sina övervintringsområden i tropiska Afrika. Återkomsten till Sverige äger rum under maj månad.

Miljökrav: Backsvalan häckar i lodytor i form av nipor längs vattendrag eller sandtag, där materialet är så finkornigt så att lodrätta väggar bildas**.** De föredrar färska skärningar, varför grustäkter av rätt material är populära häckningsplatser.

SAMRÅD

Hot: Krav på återställning av täkter. Numera tar man hänsyn till detta, och de lodräta rasbranter som bildats i täkterna ska inte återställas. Naturligt nyskapande av nipor uteblir ofta i reglerade älvar.

Utbredning: Fram till år 1960 finns egentligen inga historiska uppgifter på om antalet ökat eller minskat. Sedan mitten av 1960-talet har dock antalet backsvalor minskat betydligt, framför allt i södra delarna av landet. Den svenska populationen är idag uppskattad till 100 000 – 200 000 par.

Lokaler i Hagfors kommun: Gjutbergs sandtäkt med flera ställen. Några häckningslokaler finns längs Klarälven (nipor).

Skötselråd: Se till att spara rasbranter med finkornigt material.

Referenser *Artdatablad och Sveriges ornitologiska förening, Jan Bengtsson.*

Nattskärra

(*Caprimulgus europaeus*)

HOTKATEGORI: Livskraftig (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010), Sårbar (2005, 2000)

Beskrivning: Nattskärran är som namnet antyder en nattaktiv fågel. Den tillbringar dagen på marken, väl kamouflerad med sin vattrade fjäderdräkt i olika gråa nyanser. Nattskärran har ett stort, platt huvud med en mycket kort men bred näbb som omges av borst som sitter fast vid näbbroten. Nattskärran uppmärksammas främst genom sin sång som oftast framförs nattetid från en upphöjd plats. Den liknar ljudet av en motorcykel som kör förbi på långt avstånd. Denna sång framförs i timtal nästan utan paus i skymningen och på natten. Nattskärrans föda består av flyginsekter, av vilka den föredrar större skalbaggar och nattfjärilar.

Nattskärran bildar par under häckningssäsongen. Oftast häckar arten endast en gång om året. Den lägger två ägg i slutet av maj - början av juni. Nattskärran bygger inget bo, utan äggen läggs på vegetationslös torr mark och ruvas nästan uteslutande av honan. Ungarna matas av båda föräldrarna tills de är flygga efter mindre än 20 dagar.

Folktro: Nattskärran är en ovanlig fågel med sitt orädda uppträdande och sitt nattliga levnadssätt och den tysta spöklika flykten. Den har sedan äldre tider varit föremål för många vidskepliga föreställningar. Enligt en gammal föreställning, som är utbredd hos befolkningen i södra och mellersta Europa, skulle nattskärran suga mjölk av getter och andra kreatur som går på bete. Föreställningen kan möjligen komma av att nattskärror utnyttjar den rika förekomsten av insekter i närheten av boskapen. Att nattskärran spelar en stor roll i folks medvetande bevisas även av dess många namn. Det finns ett hundratal dialektala namn på nattskärra som exempelvis: blakka, hörknarr, kvällknarr, nattblacka, nattblarra, nattnorpa, nattskräv(l)a, nattskäddra, spinnrock och spånkäring. Alla dessa namn anser man härstammar från nattskärrans besynnerliga nattliga läten.

Miljökrav: Nattskärran lever mest i öppna miljöer eller gles tallskog och på hyggen.

Hot: Nattskärrans utbredningsområde är mycket stort och trots att den har minskat i antal bedöms den globala populationen inte som hotad. Populationen i Europa har dock minskat kraftigt under

SAMRÅD

senare delen av 1900-talet. Nattskärran tycks ha missgynnats av förändringar i jord- och skogsbruket som lett till tätare skog utan inslag av åkerbruk och betesmark och en större andel gran på bekostnad av tall och lövträd. Tyvärr faller många nattskärror offer i trafiken.

Utbredning: Nattskärran häckar i ett område som sträcker sig från nordvästra Afrika över stora delar av Europa och österut genom södra Ryssland, Mongoliet och de nordliga delarna av mellersta Kina. Den övervintrar främst i södra Afrika.

Lokaler i Hagfors kommun: 5-7 par häckar på Brattforsheden.

Skötselråd: Då nattskärran är beroende av gles tallskog bör denna biotop inte minska ytterligare. Brandfält tycks attrahera arten.

Referenser *ArtDatabanken, Jan Bengtsson*

Fiskgjuse

(Pandion haliaetus)

HOTKATEGORI: Livskraftig (2015). Fridlyst.

Tidigare: Livskraftig (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Fiskgjusen kupar sina vingar vid flykten, har en nästan vit undersida och bakhuvudet pryds av en yvig tofs. Den har ett vingspann på en och en halv meter, och kan väga två kilo. Fiskgjusen lever enbart av fisk som den tar i vattenytan. Den är väl anpassad till sitt levnadsätt, med näsborrar som kan stängas och klor som är bakåtriktade – allt för att kunna dyka ner en bit under vattenytan för att fånga sitt byte. Fiskgjusen kan häcka långt från sin fiskesjö, varhelst den finner ett lämpligt ostört boträd – vanligen en tall med en bred krona. Det är hanen som väljer boplats, och därefter återkommer paret till samma boplats år efter år. Honan lägger 3-4 ägg och ungarna är flygfärdiga inom åtta veckor. Fiskgjusparet håller ihop hela livet och fågeln kan bli 20-25 år gammal.

Fiskgjusen i Europa flyttar tidig höst till ekvatorsområdet i Afrika. Ungfåglarna stannar kvar i Afrika andra sommaren. Fiskgjusen återkommer till Sverige i mars-april.

Miljökrav: Fiskgjusen kräver stora tallar med bra utsikt och fri inflygning.

Hot: Arten minskade kraftigt under 1960–70-talen beroende på användandet av DDT. Nu har stammen återhämtat sig väl. Fiskgjusen kan möjligen vara hotad av havsörn och slaguggla som kan ta dess ungar. Jakttrycket under flytten är dock ett större hot.

Utbredning: Fiskgjuse finns över hela jorden, undantaget Antarktis, Nya Zeeland och Grönland. Sverige är det land i Europa som har störst fiskgjusepopulation, omkring 4 000 par.

Lokaler i Hagfors kommun: Fiskgjusen finns vid många sjöar, både större som Kråkås-Jangen och mindre som Dysjön.

Skötselråd: Var rädd om boträd! Lämna framtida boträd i form av trädgrupper i störningsskyddade lägen.

SAMRÅD

Tornseglare
Apus apus - vilket betyder fotlös

HOTKATEGORI: Sårbar (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2015), Livskraftig (2005, 2000)

Beskrivning: Tornseglaren tillbringar den största delen sitt liv i luften, där den fångar flygande Insekter. Hamnar den på marken är den i regel dödsdömd. Tornseglaren sover flygande på 1-2 km höjd, och får i sig vatten genom att svepa lågt över sjöar med öppen näbb. Den är stor som en stare, men dess vingspann är hela 40 cm. Tornseglaren har ett genomträngande och entonigt läte. Särskilt tydligt hörs skriet under högsommarkvällar då flyger i täta flockar. Tornseglaren häckar under takpannor eller i naturliga håligheter där de har fri inflygning. Boet består av strån som sammanfogas med hjälp av saliv. Honan lägger två till tre ägg i juni och ruvas av båda föräldrarna, som håller ihop hela livet. De somrar det är ont om föda – regn med ihållande lågtryck – kan ungarna några dagar gå ner i kroppstemperatur och ligga i dvala, i väntan på bättre väder. Tornseglaren lämnar Sverige i slutet av juli-september, då den flyttar till Afrika. Den återkommer i maj- juni. Ett annat namn för fågeln är tornsvala, trots att den inte alls är släkt med svalorna.

Miljökrav: Öppet landskap och tillgång till bon med fri inflygning

Hot: Häckfågeltaxeringen som pågått sedan 1975 visar att arten minskat med 25 procent under en 20 års period. En orsak är minskat antal boplatser som en följd av ändrad takläggningsteknik – ungarna kan dö av värmeslag under plåttak om sommaren är varm. En ökad användning av bekämpningsmedel i Afrika kan även ha påverkat beståndet.

Utbredning: Tornsvalan förekommer över hela landet och då helst i samband med mänsklig bebyggelse. Den är dock ovanlig eller saknas i fjällen, i fjällbjörkskogen och i de yttre delarna av skärgården.

Lokaler i Hagfors kommun: Spridd i kommunens öppna odlingslandskap.

Skötselråd: Lämna kvar tegelpannor på en del av huset, utan hängrännor och med fri inflygning. Vill man gynna arten kan man låta förstukvisten har storkupiga tegelpannor eller sätta upp specialdesignade holkar uppsatta högt på ställen med fri inflygning.

Referenser *Sveriges ornitologiska förening, ArtDatabanken*

SAMRÅD

Smålom - Hagfors kommuns ansvarsart
(Gavia stellata) – betydelse en liten stjärnbeströdd vattenfågel

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

*Figur SEQ Figur * ARABIC 7 Smålom med siklöja Foto Dan Mangsbo*

Beskrivning: Smålommen är Värmlands landskapsfågel och Hagfors kommuns ansvarsart. Den har en lång spolformad kropp med fötterna placerade långt bak på kroppen. Smålommen ligger lågt i vattnet, ofta med den spetsiga näbben snett uppåtriktad. Arten häckar i mindre myrgölar och ofta fisklösa tjärnar varifrån fåglarna flyger till fiskeplatser i större sjöar. Häckningstjärnarnas minsta storlek bestäms av den sträcka lommen kräver för att kunna börja starta sin flygning, 40 m då det är vindstilla. Dessutom får stranden inte vara för brant, då fågeln och dess ungar måste kunna ta sig upp på land. Den känns lätt igen på sitt flaxande flygsätt där den högljutt flyger över sin hemmatjärn och meddelar när den är på ingång. Under häckningstiden är smålommen känslig och bör inte störas. Smålommen kan bli gammal och det internationella rekordet är 23 år. Smålommen livnär sig uteslutande på fisk, den väljer oftast fiskevatten med goda bestånd av siklöja.

Stammens utveckling: I Sverige uppskattas beståndets storlek till mellan1 200-1 400 par, med en koncentration till Hagfors, Värmland, Bergslagen och Dalarna och mer glesa bestånd norr och söder därom. Vid inventering 1995 i östra delen av kommunen fann man häckande smålom i 40 lokaler. Vid återinventering 2010 fanns lommen endast i 33 lokaler. Minskningen har framförallt skett i norra delen av kommunen. Man vet inte varför smålommen minskat.

Miljökrav: Smålommen behöver ostörda häckningstjärnar ute i myrlandet där risken för störning är liten och med en större fiskrik sjö i närheten.

Hot: Minskningen beror på minskat bestånd av födofisk till följd av försurningen. I försurningsdrabbade områden har höga halter av kvicksilver uppmätts i smålommens ägg. Utdikning av tjärnar medför hot, då stränderna inte får bli för höga.

SAMRÅD

*Figur SEQ Figur * ARABIC 8 Åsmyrtjärn, en av smålommens häckningsplatser Foto Anna Sjörs Lomföreningen.*

Utbredning: Smålommen har en nordlig utbredning i Europa, Asien och Nordamerika. I Sverige finns den från Svealand och norröver.

Lokaler i Hagfors kommun: Smålommen inventerades under sommaren 2010 och återfanns i 33 lokaler i Hagfors kommun, och kommunen är ett av smålommens starkaste fästen i Värmland.

Skötselråd: Undvika störning under botiden.

Referenser *Sveriges ornitologiska förening, ArtDatabanken, Svenska*

SAMRÅD

Slaguggla
(Strix uralensis)

HOTKATEGORI: Livskraftig (2015). Frislyst.

Tidigare: Livskraftig (2010, 2005), Nära hotad (2000)

Beskrivning: Slagugglan är en av våra större ugglor, med en vikt uppemot ett kilo (honan). Hanen är något mindre. Den har små svarta ögon och en orangegul näbb. Dess lock och varningsläte liknar ett skorrande hundskall. Hanens sång består av ett sjustavigt hoande. Slagugglan är en stannfågel. Ugglan häckar i grova höga stubbar eller sällsynt i övergivna rovfågelbon. Idag är specialbyggda holkar vanliga häckingsställen. Slagugglan bildar par som håller ihop hela livet. Honan lägger sex ägg som ruvas i en hel månad. Efter ytterligare två månader är ungarna klara att börja jaga på egen hand. Slagugglan är mycket aggressiv när dess ungar lämnar boet och kan då slå mot inkräktarens ansikte. Slagugglan kan även sätta klorna i huvudet på människor och orsaka stor skada. Det är honan som vaktar boet medan hanen skaffar föda. De honor som uppträder mest aggressivt lyckas producera flest flygga ungar. Slagugglan äter sork och grodor, vilket gör att den inte är lika känslig som andra ugglor då sorkpopulationen kraschar. I ett slaguggle revir – som kan vara så litet som 50-70 ha – men är ofta större, finns inte plats för andra rovfåglar, då ugglan håller rent från konkurrenter om födan. Slagugglan jagar på öppna marker och kring skogsbryn.

Miljökrav: Slagugglan håller revir i mosaikartat barrskog med grovstammiga träd och öppna myrar, ofta i närheten av hyggen eller en sjö. Slagugglan kan även vistas i det småskaliga odlingslandskapet, runt gamla sätrar och kring mindre inägor.

Hot: Slagugglan har stabila bestånd, och betraktas inte som hotad. Sannolikt har slagugglan inte haft samma nedgång som andra stora rovfåglar beroende på ugglans varierade födointag och stora aggressivitet. En begränsande faktor för slagugglans utbredning är brist på bon.

Utbredning: Slagugglan har en stor utbredning i Europa och norra Asien. Slagugglan har en markant östligt utbredning i Sverige, men finns även i Dalarna/Värmland. I Sverige finns ugglan från norra Västmanland till Lappland.

Lokaler i Hagfors kommun: Slagugglan träffas säkrast i Hagfors kommun vid Fräkensjömyrarna där vissa år upp till fem par häckat.

Skötselråd: Sätt upp slaguggleholkar i lämpliga slagugglemarker, långt ifrån platser där andra rovdjur har kända häckningsplatser!

Referenser *Jan Bengtsson, Nordens Arks*

Storspov
(Numenius arquata)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Sårbar (2010), Nära hotad (2005, 2000)

Beskrivning: Storspoven är Europas största vadare. Den har långa ben och en lång näbb som böjer av nedåt. Storspoven är ungefär 50-55 cm lång, och har ett vingspann på omkring en meter. Boet är en enkel tillplattad yta på en äng eller liknande plats och rymmer normalt 3-6 ägg.

Ruvningstiden är ungefär en månad. Storspovsparet återkommer till samma marker år efter år, även om de misslyckas med häckningen. Storspoven letar i marken efter insekter, maskar och med sin långa krökta näbb. Dess karaktäristiska starka rytmiskt drillande sång som börjar med några ödsliga och dystra toner är ett välkänt läte i det svenska sommarlandskapet. Dess lockläte är en stark uppåtkrökt vissling även den med en ödslig klang. Bortsett från häckningssäsongen är den mycket social och ses ofta tillsammans med flera individer.

Miljökrav: Storspoven vill ha öppna fält och trivs bäst där marken består av fuktig lera. Den förekommer även vid våtmarksområden som mossar och myr-/sjökomplex.

Hot: Utdikning och uppodling av ängsmark har varit negativ för arten, eftersom ängsmark är den biotop där storspoven finns i högst täthet. Jakt på fågeln vid flyttning är även det ett stort hot.

Utbredning: Storspovens häckningsområde sträcker sig genom hela norra Europa, genom Ryssland och så långt österut som till Kina. Flyttfåglarna övervintrar i norra Afrika och i Sydeuropa. På de brittiska öarna stannar den hela året. Storspoven häckar över hela Sverige förutom i fjälltrakten.

Lokaler i Hagfors kommun: Storspoven förekommer sporadiskt i odlingslandskapet, företrädesvis där jordmånen består av lera t.ex. i Västanberg, samt vid större myrkomplex som Fräkensjömyrarna, Råda Stormosse.

Skötselråd: Bibehåll det öppna jordbrukslandskapet.

Referenser *ArtDatabanken*

Kungsörn
(Aquila chrysaetos)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Kungsörnen är en av de mest välkända rovfåglarna som förekommer på norra halvklotet. Vuxna kungsörnar varierar kraftigt i storlek med ett vingspann på mellan 1,5 till 2 m och en vikt mellan 2,5 – 7 kg. Honorna är större än hanarna. Kungsörnen lever av däggdjur och fåglar. Huvudbyten är framförallt skogshare, tjäder och orre, men kungsfågeln äter även kadaver. Kungsfågeln kan bli drygt 30 år.

Kungsörnen häckar i vidsträckta skogsområden. Boet är mycket stort, 1,5 m i diameter och upp till 4-5 meter högt och byggs i kraftiga tallar, gärna i träd med någon form av missväxt eller deformation. Boet byggs oftast en bit ned i trädet, sällan i toppen. Kungsörnen bygger ofta flera bon, så kallade alternativbon, som kan ligga flera kilometer från varandra. 1-3 ungar produceras vid häckningen, men vanligen överlever endast en unge till flygfärdighet. Ungfåglar har mycket hög dödlighet, framförallt beroende på sämre jaktförmåga än vuxna djur. Fågeln blir könsmogen efter 3-5 år. Ungfåglar flyttar ofta korta sträckor under vintern, till Syd- och Mellansverige, medan vuxna fåglar i allmänhet stannar i häckningsområdet hela året. Kungsörnen är lätt att förbise p.g.a. deras diskreta uppträdande

SAMRÅD

Miljökrav: Kungsörnen är mycket störningskänslig och har svag och långsam reproduktion. Den är beroende av stora orörda områden och kraftiga boträd, gärna vid klippsluttningar och i raviner och branter.

Hot: De stora hoten mot kungsörnen är biotopförstörelse och miljögifter. Miljögifter anrikas uppåt i näringskedjan och eftersom kungsörnen befinner sig högst upp blir den också exponerad för stora doser av olika miljögifter via sin föda. Andra hot mot kungsörnen är kraftledningar och att örnar dödas då den äter trafikdödat vilt. Olaglig förföljelse är också ett hot.

Utbredning: Den underart som förekommer i Sverige återfinns även i Norge (som har den största kungsörnsstammen av denna underart), Finland, Polen, Estland, Lettland samt Skottland. Den svenska stammen har knappt 500 etablerade par. Den totala europeiska stammen är färre än 5 000 par.

Lokaler i Hagfors kommun: Kungsörn häckar sannolikt inom kommunen.

Skötselråd: Lämna framtida boträd i form av trädgrupper i störningsskyddade lägen. Stör inte under häckningen!

Referenser *Sveriges ornitologiska förening, ArtDatabanken*

Vaktel

Coturnix coturnix - namnet är troligen ljudhärmande.

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005), Sårbar (2000)

Beskrivning: Vakteln är vår minsta hönsfågel, knappt så stor som en stare. Vakteln är den enda hönsfågeln som flyttar. I slutet av maj och juni anländer vakteln från vintervistelserna i Afrika. Vakteln äter frön, växtdelar, sniglar samt insekter och larver.

Vakteln är mycket svår att få syn på, då den är liten och ganska oansenlig och håller sig dold i växtlighet nära marken och hellre kryper undan än flyger iväg om den blir skrämd. Ofta lägger man bara märke till hannens vaktelslag, dess spelläte som kan höras i skymningen från senare hälften av maj till in i augusti.

Vaktelparet håller oftast ihop bara under parningsperioden. Honan gör ett reda av en grop i marken, där lägger honan sex till tolv, ibland ännu flera ägg. Hönan ruvar ensam och tar också hand om kycklingarna.

Artens utveckling: Under 1700-talet anges vakteln i Uppland tidvis ha varit tämligen allmän. I början av 1900-talet minskade antalet. Eftersom vakteln är en doldis som sällan visar sig samt att den är mest aktiv om natten är det en svårinventerad art, men antalet uppskattas idag till mellan 200 - 800 par i Sverige.

Miljökrav: Öppet odlingslandskap, vakteln häckar i fält med växande gröda.

Hot: akten som arten varit utsatt för i Medelhavsländerna under sträcktiderna har bidragit till att vakteln minskat. Det moderna och mekaniserade jordbruket försvårar häckningen, eftersom ruvande honor och ägg ibland krossas av jordbruksmaskiner.

SAMRÅD

Utbredning: Sällsynt i större delen av landet.

Lokaler i Hagfors kommun: Vaktel är tillfällig observerad under häckningstid, inga starka häckningsindicier.

Referenser *Sveriges ornitologiska förening, ArtDatabanken*

Sånglärka
Alauda arvensis - vilket betyder lärkan levandes i åkern.

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005), Livskraftig (2000)

Beskrivning: Sånglärkan är en flyttfågel. Den anländer i februari-mars och flyttar i september-november. Boet läggs på marken och de 3-5 äggen ruvas av honan i elva dygn. Lärkan får två kullar, en i maj och en i slutet av juni. Den äter insekter och frön. Sånglärkan är mest känd får sin sång, som visar att våren är kommen. Sången är mycket intensiv och kan pågå mellan 3-15 minuter i sträck. Oftast framförs sången högt upp i luften. Locklätet är ett torrt drillande.

Folktro: Lärkan finns nämnd redan på 1200-talet, vilket gör den till en av de första fåglarna som omnämnts i skrift i Sverige. Ett vida spritt talesätt är att lika länge som lärkan sjunger före froedag (Vårfrudagen), lika länge ska hon tiga efter denna dag, ty det blir åter kallt väder. Om lärkan flög så högt på Kyndelsmässodagen som oxen bär oket, skulle det bli tidig vår (Sörmland).

Artens utveckling: Sånglärkans utbredning och förekomst har följt det öppna kulturlandskapets och jordbrukets utbredning. Artens ökning på 1700- och 1800- talet beror på befolkningsökningen i landet. Då skapades stora arealer ny jordbruksmark, vilket gynnade sånglärkan. Då inventeringen av arten gjordes på 1990-talet uppskattades beståndet i Sverige till ca en miljon par, vilket är en kraftig minskning om man jämför med 1970-talet, då det tros ha funnits två miljoner häckande par.

Miljökrav: Sånglärkan kräver öppna marker, såsom hagmarker, fält, hedar, åkermarker.

Hot: Häckningsbiotoperna för sånglärkan försvinner genom igenväxning och genom moderna vallmetoder där tidig slåtter kan förstöra lärkans andra häckning i slutet av juni.

Utbredning: Sånglärkan finns över hela landet, men i fjällkedjan är den dock ovanligare**.**

Lokaler i Hagfors kommun: Sånglärkan finns, eller har funnits spridd i odlingslandskapet.

Skötselråd: Öppna marker och sen slåtter.

Referenser *Sveriges ornitologiska förening, ArtDatabanken*

Drillsnäppa
(Actitis hypoleucos)

HOTKATEGORI: Livskraftig (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010), Livskraftig (2005, 2000)

SAMRÅD

Beskrivning: Drillsnäppan är en medelstor vadare med ganska korta ben. När fågeln rör sig guppar den mer eller mindre konstant med bakkroppen. Drillsnäppan flyger lågt över vattenytan med snabba vingslag. Den häckar längs steniga och grusiga stränder, gärna med ett visst sandinslag, längs rinnande vatten och vid näringsfattiga sjöar över hela landet. Drillsnäppan kan även häcka intill vattenfyllda diken vid skogsvägar. Honan lägger fyra ägg, och ungarna lämnar boet direkt efter kläckningen och vaktas av båda föräldrarna tills de blir flygkunniga efter lite mindre än en månad. Födan består av insekter, spindlar och små snäckor som drillsnäppan plockar från vattenbrynet.

Miljökrav: Drillsnäppan har inte stora krav, och är en fågel som finns i många typer av biotoper nära vatten.

Hot: Huvudorsaken till artens minskning är okänd men kan bero på igenväxning av stränder liksom på händelser i övervintringsområdet.

Utbredning: Drillsnäppan finns över hela landet**.**

Lokaler i Hagfors kommun: Drillsnäppan finns spridd över hela kommunen.

Referenser *ArtDatabanken*

Mindre hackspett
(Dendrocopus minor) – den lilla trädhuggaren.

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005), Sårbar (2000)

Beskrivning: Den mindre hackspetten är vår minsta hackspett, med en storlek som en gråsparv. Fågeln lever på trädborrande insekter, samt fjärilslarver, puppor, myror och spindlar. Under vintern kommer den fram till fågelborden och äter frön. Den hackar ut sitt bohål i döda eller murkna alar eller björkar. Då den är liten och klenare än andra hackspettsarter klarar den inte att hacka i friskt trä. Båda könen ruvar, hanen främst om natten. Båda föräldrarna hjälps sedan åt med matningen. Som regel håller sig den mindre hackspetten kring sin häckningslokal även under vintern, men kan dock vissa höstar flytta.

Miljökrav: Mindre hackspetten är under häckningstiden helt bunden till täta och lövrika naturskogsbestånd med rik förekomst av murkna stammar, högstubbar och döda grenar på äldre träd.

Hot: Mindre hackspetten är liksom de flesta andra hackspettarna hårt ansatta av det moderna skogsbruket då häckningsplatserna försvinner om lövträd gallras undan och slutna barrskogsbestånd bildas. Igenväxning av gran i lövskogar är det vanligaste hotet. Under 1976 uppskattades det svenska beståndet till 20 000 par, men har idag minskat till mellan 3 000 till 6 000 par.

Utbredning: De flesta finns koncentrerade i lövskogsdominerade områden i södra och mellersta Sverige.

Lokaler i Hagfors kommun: Favorittillhåll för den här lilla hackspetten är framför andra lövrika strandskogar med gott om död ved. Längs med Klarälven och vid Lidsberget finns gott om

SAMRÅD

potentiella livsmiljöer. Den häckar sparsamt med något par bl. a i Sunnemodalen och längs Klarälven.

Skötselråd: Spara tillräckligt med strandskogar för att den mindre hackspetten skall trivas.

Referenser *Sveriges ornitologiska förening, ArtDatabanken, Jan Bengtsson*

Tretåig hackspett
(Picoides tridactylus).

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015). Fridlyst.

Tidigare: Nära hotad (2010), Sårbar (2005, 2000)

Beskrivning: Tretåiga hackspetten är något mindre än större hackspett. Fågeln lever på trädborrande insekter, t.ex. barkborre, samt fjärilslarver, puppor, myror och spindlar. En mycket god indikation på att tretåig hackspett häckar i ett visst område är förekomsten av ”ringade träd”, främst gran och tall. Ringarna består av täta inhack i cirklar kring stammarna och man tror att fågeln dricker sav av trädet på våren.

Boet hackas ut i gran, tall, björk eller asp. Båda könen hjälps åt med ruvningen som pågår i knappt två veckor. Ungarna matas av föräldrafåglarna som söker föda inom ett par hundra meters radie från boplatsen. Ungfåglarna är beroende av föräldrarna 1–2 månader. Tretåig hackspett är en stannfågel. I områden med god tillgång på föda klarar sig arten under sommaren på några tiotals hektar. Vintertid utnyttjar den betydligt större områden för att finna föda, troligen i storleksordningen flera hundra hektar i likhet med mindre hackspetten.

Artens utveckling: Den tretåiga hackspetten har i dagsläget starka bestånd i den fjällnära skogen. I början av 2000-talet beräknades den svenska populationen uppgå till drygt 8 000 par.

Miljökrav: Tretåiga hackspetten lever i taigamiljöer med riklig förekomst av döende och döda träd. . Den tycks inte vara specialiserad till någon särskild skogstyp, utan till orörda skogar i allmänhet där tillgång på lämpligt substrat för födosök finns.

Hot: Då olikåldriga bestånd med hög andel döda och döende träd, vindfällen, insektsangripen skog, brandfält, sumpskog med hög självgallring inom stora områden blivit allt för små har hackspetten svårt för att kunna upprätthålla stabila populationer.

Utbredning: Den häckar regelbundet från norra Dalsland - Närke - Västmanland - mellersta Uppland och norrut till Torne lappmark och Norrbotten. Tillfälliga häckningar sker även i Götaland.

Lokaler i Hagfors kommun: Tretåig hackspett är relativt spridd men sparsamt förekommande i barrskog i kommunen. Den finns vid t.ex. i äldre skogar vid Åstjärn, något vanligare i den NO delen av kommunen.

Skötselråd: Säkra tillhåll i stamrika ofta fuktiga granskogar, tillfälliga förekomster på brandfält, vid bäverdämmen och i barkborrangripen skog.

Referenser *Sveriges ornitologiska förening, ArtDatabanken, Mats Bergström, Jan Bengtsson.*

SAMRÅD

Fisk

Klarälvslax
(Salmo salar)

HOTKATEGORI: Lax som art klassas som Livskraftig (2015). Men Klarälvlaxen är ej bedömd som enskilt bestånd. Den bör anses Akut hotad med tanke på det begränsade antalet som per år infångas vid Forshaga för upptransport.

*Figur SEQ Figur * ARABIC 9 Klarälvslax Foto Stefan Sjödin, Fortum*

Beskrivning:
Klarälvslaxen är en relikt av atlantlaxen. Klarälvslaxen är en stam av lax, och all lax tillhör samma art. Klarälven/Trysilälven med dess biflöden utgör reproduktionsområden för laxen. Man gör idag bedömningen att 80 procent av laxens reproduktions-områden låg i Trysilälven. Klarälvslaxen är en av världens få sötvattenlevande laxstammar- Gullspångslaxen är en annan. De är unika och är klassade som riksintresse ur bevarandesynpunkt. Stammens egenskaper bedöms vara oförändrade under 1900-talet, och laxen har alltså har samma genetiska egenskaper i dag som under den tid då inga vandringshinder fanns i Klarälven/Trysilälven, vilket är en bra förutsättning för laxens återkomst.

Leken sker under september-november i strömmande vatten över grus- och stenbottnar. Den befruktade rommen, som kläcks tidigt nästkommande vår, läggs i gropar som täcks över med grus. Efter att ha kläckts i rinnande vatten stannar laxungarna kvar i älven under ett till fem år. Under älvstadiet äter laxungen, som då kallas stirr, i huvudsak insektslarver, insekter och kräftdjur. Som vuxen lever laxen pelagiskt och äter bland annat nors (lokalt namn slom) och siklöja i Vänern och i Klarälvens mynning. Efter ett till fyra år i Vänern återvänder laxen till sin hemälv Klarälven för lek.

Maximal ålder cirka 15 år.

Historik: Kungsådran - den djupaste fåran i Klarälven - var statens egendom. Kungen ville ha rådighet över det viktiga laxfisket i de stora älvarna. Att stänga kungsådran var inte tillåtet. För att skydda laxfisket, som var av ovärderlig vikt för allmogen, förbjöd häradsrätten, med hänvisning till juridiken kring kungsådran, i början av 1700-talet all flottning i Klarälven under laxens uppvandring, i princip mellan den 1 juni och 1 september. Något motsägelsefullt kunde dock virke flottas under uppvandringsäsongen mot betalning till fallägaren. Kungsådran medförde även i vår

tid krav på kompensationsodling av lax då kraftbolaget under 1900-talet fick vattendomar för kraftverken i Klarälven.

Kraftverk, flottledsrensningar och hårt fiske i Vänern har gjort att Klarälvslaxen under 1900-talet minskat i så stor utsträckning att den var akut hotad. Man har kunnat upprätthålla populationer av lax genom en aktiv fiskevård baserad på omfattande kompensationsodling samt transport av lax till lekområden i de övre delarna av älven.

Läget 2010: I dag kan fisken endast vandra till dammen vid Forshaga vattenkraftverk, en sträcka på två mil uppströms Klarälven. Vid Forshaga fångas den uppströms vandrande lekfisken in och huvuddelen transporteras med lastbil för att sedan släppas ut i älven igen ovanför Edebäck. Man tar även ut avelsfisk och föder upp laxungar, smolt, som sätts ut nedströms Forshagaforsen för att växa sig stora i Vänern. Denna kompensationsodling sker genom insatser från kraftbolagen genom villkor i vattendomar.

De senaste 10 åren har laxstammen ökat. Det visar främst fångsterna av vuxna laxar i Forshaga men även fångsterna av uppväxande laxungar i Klarälven med tillflöden uppe i Nordvärmland. Höljan är ett mycket långt vattendrag nordväst om Höljes, som på den svenska sidan består av ca 17 km strömmar och forsar. Antagligen föddes där mycket lax en gång i tiden. Efter återställningsarbeten i Höljan har laxungar fötts långt upp i Höljan, nära norska gränsen. Det var minst 50 år sedan Klarälvslaxen lekte så här långt upp i vattendraget.

Miljökrav: Klarälvslaxens återhämtning beror sannolikt på en rad olika faktorer som ökade smolt- och yngelutsättningar, skärpta fiskeregler i Vänern, fiskvänligare kraftverksturbiner, omfattande kalkningsinsatser mot försurning, restaurering av vandringsvägar och strömvattenbiotoper. Under 2000-talet finns det ett mönster som pekar på att uppsteget av lekvandrande lax i Höljan gynnas av högt vatten på hösten. Vid för låg vattenföring verkar laxarna ha haft problem med att ta sig upp i Höljan, vars utlopp rinner samman med Klarälvens torrfåra nedanför Höljesdammen. Tillgång till lekområden i Klarälven och dess största biflöden, möjlighet till transport förbi kraftverken både vid uppvandringen för lek, och tillbakavandring för smolt och utlekt lax är viktigt för laxstammens utveckling.

Hot: Största hotet är förolyckande av smolt och utlekt lax vid kraftverken i Klarälven, låg vattenföring i Klarälven på hösten som missgynnar uppvandring samt fiske i Vänern på den vuxna laxen.

Utbredning: Klarälvslaxen finns endast i Vänern och Klarälven samt några större biflöden till Klarälven.

Lokaler i Hagfors kommun: Klarälvslaxen sätts ut uppströms Edebäck. Den är dokumenterad i Halgån, där den sannolikt vandrar upp för försök till lek. Det finns flera oreglerade större vattensystem nedströms Edsforsen - Noret som leder upp till sjösystemen i Västanberg, Lovisebergsälven och nedre delen av Enån, som skulle kunna bli potentiella lekområden. Även Uvån är möjlig- om än med stora uppoffringar. Klarälvslaxen kräver högre flöden än öringen för att välja en lekplats.

Pågående och planerade åtgärder: Fortum har tillsammans med Karlstad Universitet genomfört en forskningsstudie som startade starten 2008 för att undersöka möjligheterna att öka andelen vild lax och öring i Klarälven samt för att förbättra förutsättningarna för en ökad återvandring. Projektets syfte är att skapa bättre förutsättningar för vild och odlad fisk att leva och utvecklas i

SAMRÅD

Klarälven och Vänern. Forskningen har flera delprojekt som fokuserar på skillnaderna mellan odlad och vild lax och öring i Klarälven. Fiskens vandringsvägar kartläggs med avancerad radioutrustning. Man undersöker också födans betydelse för fiskens storlek, könsmognad och vandringsbenägenhet genom att prova olika fodertyper och olika fodermängd. Vidare studeras klimatförändringens påverkan på fiskens tillväxt, såväl odlad som vild. Tack vare genomförda åtgärder med förbättrade lek- och uppväxtmiljöer för vild Klarälvsöring och -lax utgör fångsten av den vilda återvandrande fisken i genomsnitt ca nio procent för öring respektive 35 procent för lax. I antal räknat rör det sig om omkring 30 öringar och 400 laxar årligen sedan 1995.

Länsstyrelsen Värmland och Fylkesmannen Hedmark i samarbete med bland annat Norsk Institutt for Naturförvaltning (NINA), Karlstad Universitet, Fiskeriverket och FISK (samarbetsorgan för Klarälvens fiskevårdsområden) har mellan 2011-2015 drivit ett gränsöverskridande projekt med syfte att återintroducera Klarälvslaxen i Trysilelva och förstärka populationen. Utgångspunkter är bland annat EU:s ramdirektiv för vatten, Natura 2000, åtgärdsprogram för hotade arter samt de nationella miljökvalitetsmålen. Projektet hette *Vänerlaxens fria gång i Klarälven och Trysilelva*, och syftet var att inhämta kunskap och skapa förutsättningar för en återuppbyggnad av det vänervandrande, vildlekande laxbeståndet i Klarälven och Trysilelva med tillflöden. Konkreta åtgärder omfattar bland annat nykalkning, restaurering, försöksutsättningar, fiskeregler och information. Även andra aktiviteter som syftar till att påvisa och lyfta Värnen, Klarälven och Trysilelva som ekologisk, social och ekonomisk resurs ingick i projektet. Hagfors kommun och Klarälvens vattenråd var medverkande i projektet. Projektet avslutades med en slutrapport 2015. Fortsättning är det pågående projektet Två länder – én elv. Även där är Hagfors kommun och Klarälvens vattenråd med i referensgruppen.

Skötselråd: Att få laxen att hoppa i forsarna mellan kraftverken är en vision – om stammen ska bli så kraftfull så att man kan skapa hållbara fiskeeldoradon behövs stora insatser av alla berörda.

Referenser *Länsstyrelsen Värmland*

Klarälvsöring - Hagfors kommuns ansvarsart

(Salmo trutta)

HOTKATEGORI: Öring som art klassas som Livskraftig (2015). Men Klarälvsöringen är ej bedömd som enskilt bestånd. Den bör anses Akut hotad med tanke på att endast ett 30-tal öringar per år infångas vid Forshaga för upptransport.

Beskrivning: Klarälvsöringen har utsetts till Hagfors kommun ansvarsart för fisk, och det är en utmaning för kommunen att bidra till att skapa vandringsmöjligheter och restaurera lekområden för öringen i Klarälven och dess biflöden. Alla öringar föds i rinnande vatten. Vissa tillbringar hela sitt liv i vattendraget medan andra öringstammar vandrar till havet, sjöar eller Vänern för att växa sig stora. Beroende på om de stannar kvar i hemmavattendraget eller vandrar i väg kallas de bäcköring, insjööring eller Klarälvsöring - alla är dock samma art. **Klarälvsöring** är en storöring som kläcks i Klarälvens biflöden och sedan vandrar ner till Vänern för att växa sig stor. Då den är lekmogen återvänder den till det vattendrag den fötts i. Leken sker i september-november. Den befruktade rommen läggs i lekgropar i väl strömmande vatten och täcks över av grus och sten. Påföljande vår kläcks rommen. Det tar 1-5 år innan ungarna är stora nog (10-25 cm) för att vandra

från barnkammaren till sina tillväxtvatten. De stannar upp till tre år i Vänern innan de vandrar tillbaka till sin födelseälv för lek. Ålder vid könsmognad är 2-8 år. Maximal ålder ca 18 år.

Öringungarna håller revir under bäck/älv-stadiet och äter då främst driftföda; insekter och annat som driver med vattenströmmen. I Vänern övergår öringen till fiskdiet. Den storvuxna Klarälvs-öringen lever främst av siklöja och nors.

Klarälvsöringen är mycket hemortstrogen, den återkommer för lek till det vattendrag den fötts i.

Miljökrav: Klarälvsöringen kräver tillgång till Klarälven och dess biflöden. Klarälvsöringen kan idag endast nå sina lekområden genom upptransport förbi Klarälvens alla kraftverk. Den fångar in vid Forshagaforsen då den är på väg upp för att leka i Klarälvens vattensystem.

Hot: Vandringshinder i Klarälven på väg upp till lekplatser, och stor dödlighet vid passage av kraftverken på väg ner till Vänern. Om fiske i Vänern förekommer av de få kvarvarande vilda öringarna hotar det stammens överlevnad.

Utbredning: Klarälvsöringen finns endast i Vänern och i Klarälven med dess biflöden.

Lokaler i Hagfors kommun: Möjlig lek i Hagfors kommun i Acksjöälven, Götån och Halgån, uppvandring i Klarälven till lekplatser i Torsby kommun som nyligen ställt iordning Likan för öringlek.

Åtgärder: Om Klarälvsöringen, som är starkt hotat, får en hållbar stam och ges möjlighet att vandra upp i Klarälvens biflöden för lek krävs kraftfulla insatser. Projekt ”Vänerlaxens fria vandring i Klarälven och Trysilelva” syftar till att stärka arten. Se beskrivning av projektet under arten lax.

Skötselråd: Om Klarälvsöringen ska överleva som öringstam måste stora åtgärder göras för att den ska klara att komma upp till sina lekplatser och att smolten ska klara vandringen tillbaka till Vänern.

Referenser *Länsstyrelsen Värmland*

Storröding

(Salvelinus umbla)

HOTKATEGORI: (Sydsvenska bestånd) Ej bedömt men beskrivs i bland annat Stor-Ullen som kritiskt (2015).

Beskrivning: Rödingen antas vara den första fiskart som etablerade sig i våra sjöar när inlandsisen drog sig tillbaka. Det innebär att rödingen trivs i djupa, kalla klara vatten med en historia som glaciärsjöar, dit Stor-Ullen hör.

Storrödingen är en mycket vacker fisk. Storrödingen uppträder i olika dräkter. Under lektiden blir buken blodröd, rygg och sidor brungulgröna samt de vita fenkanterna mycket framträdande; annars är fisken silverglänsande med mörkare rygg. Storrödingen håller sig särskilt sommartid i sjöarnas djuppartier. Tidvis kan den gå högre upp i vattenmassan för att jaga bytesfisk. Födan söks både i strandzonen och ute i vattnet. Arten strövar flitigt omkring men återvänder i regel till sin gamla lekplats, trots att andra lämpliga fortplantningslokaler står till buds. Under ungdomsåren lever

SAMRÅD

storrödingen mest av planktonformer som insektslarver, kräftdjur, snäckor och musslor. När storrödningen når en storlek av 25-30 cm börjar den äta fisk - särskilt siklöja och sik.

Storrödingen är könsmogen vid 3-5 års ålder. Under hösten samlas storrödingarna över grovsteniga stränder och grund ner till 20 meters djup för att leka. Möjligen kan Storrödingen i barrskogslandets djupa sjöar leka först i december. Äggen läggs i en av honan grävd lekgrop, där de kläcks efterföljande vår. Ynglen ligger till en början kvar vid bottnen, tills guleblåsans näring är slut. Därefter tar de sig upp i vattnet. Förmodligen blir ung-rödingarna i stort sett kvar på födelseplatsen till sitt andra år. Storrödningens tillväxt varierar lokalt. I Stor-Ullen blir den sällan mer än 1 kg.

Miljökrav: Klara, kalla och djupa vatten med hög syrgashalt.

Hot: De främsta orsakerna till storrödningens minskning är försurning och konkurrens från inplantering av främmande arter samt att den blir hårt åtgången av andra rovfiskar. En ökat förekomst av siklöja kan vara ett hot mot tillväxten av röding då siklöjan kan vara en näringskonkurrent för de små rödingarna.

Utbredning: Storrödingen finns i hela Sverige, men är i många fall inplanterad. Naturligt finns storrödingen endast i södra Sverige (dit Värmland hör) och är lokaliserade till djupa sjöar, vilkas djupområden saknar konkurrerande fiskarter. Storrödning finns endast i några sjöar i Värmland. Rödingbeståndet i Stor-Ullen har minskat sedan 1950-talet. Enligt fiskevårdsföreningens rapporter låg fångsterna under 1970-talet på 300-500 kg/år, under 1980-talet hade de gått ner till 100-200 kg. Färre men större rödingar fångades i 2008 års provfiske jämfört med motsvarande provfiske i mitten av 1980-talet. Då var många kring 10-20 centimeter, 2008 låg längderna på 30-40 centimeter.

Lokaler i Hagfors kommun: Beståndet av storröding i Stor-Ullen är av nationell bevarandeklass.

Åtgärder: Det är angeläget att följa hur beståndet utvecklar sig. Det är viktigt att legalisera den tappning som idag sker i Stor-Ullen. Möjligen ska en utökat fiskeförbud ske, då forskning visar att Storrödingen kan leka i december. Ingen utsättning av främmande arter i Ullen bör tillåtas.

Skötselråd: Stor-Ullens fiskevårdsförening tillämpar fiskeförbud under lekperioden mellan den 10 oktober till den 15 november. För att stärka rödingbeståndet infördes totalt fiskeförbud i sjön mellan 1987 och 1989, 1990 rådde fiskeförbud i halva sjön. Efter fiskestoppet har medelvikten på den fångade rödingen stigit från 3 hg till ca 5 hg. Fångsten av röding minskade kraftigt i antal 2001, och har sedan dess legat på en nivå omkring 70 fångade rödingar per år. För att inte förstöra leken har en överenskommelse gjorts mellan fiskevårdsföreningen och kraftbolaget att Stor-Ullen tappas ner 6 dm på hösten, och sedan sker ingen ytterligare sänkning under vintern. På så sätt säkras att rödingens lek ej förstörs. Tillflöde till Stor-Ullen kommer dels från Lill-Ullen och Bjursjön, men även från källor i sjöns botten. Fiskeförbud råder under rödingens lek mellan den 10 oktober till den 15 november. Stor-Ullen regleras genom denna överenskommelse ytterst måttligt med en medelamplitud sedan 1993 på mindre än en meter.

Referenser *Stor-Ullens fiskevårdsförening, Länsstyrelsen Värmland och Fiskeriverket*

SAMRÅD

Ål
(Anguilla anguilla)

HOTKATEGORI: Akut hotat (2015)

Tidigare: Akut hotad (2010, 2005)

Beskrivning: Ålen är en ormliknande fisk med slemmig hud. Fjällen mycket små och nedsänkta i huden. Ålen genomgår ett antal utvecklingsstadier. Efter kläckning är ål-larven genomskinlig och tillplattad som ett pilblad. När den sedan når Europas kuster är den fortfarande genomskinlig men har fått en mer normal form och kallas då *glasål*. Efter pigmentering kallas ålen under uppväxtstadiet i söt- och brackvatten för *gulål*. Efter många års tillväxt påbörjar ålen lekvandringen ut mot havet, och kallas då *blankål*. Ålhonan kan bli 1,50 m lång, hanen är mycket mindre och blir bara 51 cm. I våra vatten finns bara hon-ålar. Högsta vikt kan sällsynt uppgå till 12,7 kg, i Sverige 7,6 kg.

Ålen är ett nattdjur, vars dygnsrytm bestäms av dagsljusets längd. Säsongsaktiviteten avgörs av temperaturen, och vid låga grader är ålen passiv. Under vintern kan ålarna klumpa ihop sig i bottendyn i stora knutar. Experimentellt har visats att ålar kan vandra på land och då orientera sig till närmaste vattendrag. En landvandrande ål tillryggalade 5 km på 24 timmar.

Ålen livscykel är än idag inte helt kartlagd. Man tror att den fortplantar sig under april-juni i västra Atlanten (Sargassohavet) utanför det tropiska Mellanamerika och ca 4 000 km från Europa. Larverna skulle föras av strömmar till den Gamla Världens kuster, en resa som beräknats ta 2,5-3 år. Om europeisk ål klarar att vandra ända till Sargassohavet är i dag ifrågasatt. Teorier om andra lekplatser närmare Europa har framförts. Ankomsten till Skandinaviens västkust sker i feb-april. Ungålarna vandrar sedan upp i sött vatten. Ålarna vistas i sötvatten upp till 30 år. På hösten kan blankålen vilja starta sin vandring mot havet och vidare ut till sina ännu inte kända lekplatser. Då äter blankålen inte. I fångenskap kan blankålen leva i fyra år utan föda.

En framlagd teori går ut på att Europas ål aldrig får tillfälle att fortplanta sig. Ålen i Europa skulle i så fall vara överskottsmaterial från den amerikanska arten som ”hamnat fel”. En ännu senare (1982) teori föreslår att den europeiska ålen leker i Atlanten vid Gibraltar.

Ålen fanns naturligt i våra vatten, och vandrade upp i systemen sannolikt ända fram till 1900-talets början. Ålen var viktig som matfisk och kraftbolaget fick därför villkorat i vattendomar att säkra ålens vandringsmöjligheter (ålyngelledare) alternativt villkor för utsättande av ål. I slutet av 1900-talet blev det ont om sättål, och kraftbolaget ville få ålvillkoren upphävda. Fiskevårdkretsen i Hagfors stred hårt för att dessa villkor även fortsättningsvis skulle uppfyllas och en uppgörelse med kraftbolaget träffades. Idag sätts glasål ut i många sjöar i mån av tillgång, och vi kan se fram emot att ålen växer sig stor igen i våra sjöar.

Miljökrav: Ålen kan leva i de flesta vatten och är en tålig fisk.

Hot: Arten minskar i hela Europa. Orsaken är inte känd, men inverkan av följande faktorer diskuteras: förändring av Golfströmmens styrka och riktning, överfiske, miljögifter, parasiter och sjukdomar. Om glasålen minskar i antal vid kusterna på grund av mindre reproduktion i haven, kommer ingen ål att finnas för utplantering i kommunens sjöar. Fiskeförbud råder idag för ål, undantaget visst fiske som får bedrivas med särskilt tillstånd. Även andra insatser för att stärka ålbeståndet pågår i Sverige, bland annat skall dödligheten i kraftverksturbiner minskas. I

vattenområden där Fiskeriverket bedömt att ålen sannolikt inte kan vandra ut till havet för att bidra till reproduktionen, till exempel på grund av att den måste passera många kraftverk, kan ålfiske bedrivas utan tillstånd. *Fiskeförbud gäller därför ej i Hagfors kommun*.

Utbredning: Ålen är utbredd över nästan hela landet utom i fjällregionen och vissa vatten på Sydsvenska höglandet. Den finns också i kusttrakterna samt kring och på Öland och Gotland. Ålen finns naturligt i sjöar som nås utan fler vandringshinder än tre kraftverk vilket främst är i södra Sverige. Som ett resultat av den svaga rekryteringen och mängden vandringshinder är bestånden långt inne i landet eller mot norr idag mycket glesa. Undantag finns där ålutsättning skett.

Lokaler i Hagfors kommun: Ålen finns i de flesta större sjöar i kommunen. Det är okänt om det finns någon ursprunglig ål kvar i kommunen, men helt omöjligt är det inte, då ålen blir gammal. De flesta ålar som idag lever i kommunens sjöar är dock resultat av en aktiv utsättning av glasål.

Åtgärder: Det är angeläget att utröna hur ålens livscykel fungerar, då mycket är dolt i dunkel. Fortsatt isättning av glasål är viktigt, dels som sportfisk, men även som föda åt t.ex. utter. Möjligen kan man i framtiden behöva hjälpa ålstammen genom nedtransport av blankål från ålkistor ut i havet.

Skötselråd: Fortsätt utsättning av ål.

Referenser *Fiskeriverket, uppgifter från fiskevårdsområden*

Harr

(Thymallus thymallus)

Ordet harr betyder närmast "den gråaktiga" och kommer från fornnordiska. Harren har en svag doft av timjan, därav dess latinska namn (Thymallus).

HOTKATEGORI: Livskraftig (2015, 2010, 2005, 2000).

Beskrivning: Arten känns lätt igen på den höga ryggfenan. Harren kan bli 60 cm med en max vikt på 3,5 kg. Vanligen är de största individerna i ett bestånd 40-50 cm. Tillväxten är snabb de första tre åren, 10 cm per år, men minskar sedan till 3- 5 cm per år i och med att fisken blivit könsmogen. Fisketrycket på harr är ofta stort och få stora individer brukar förekomma av denna orsak. Födan utgörs av insekter, kräftdjur och fiskar. Leken sker på grunt vatten tidigt om våren, i Klarälven är Vingängssjön ett av harrens lekområden. Ungarna tillbringar endast en kort tid i barnkammaren, för att efter någon vecka vandra ut i Klarälven.

Miljökrav: Harren lever i kalla, klara och syrerika älvar, strömmar, sjöar och även i brackvatten.

Hot: För hårt fiske och förstörelse av lekplatser.

Utbredning: Harren är huvudsakligen en nordlig art men finns söderut till Klarälvens vattensystem och i Vättern. Sällsynt kan exemplar från Klarälven även fångas i Vänern. Förr fanns bestånd av harr i Motala ström och Lagan, men de har raderats av vattenkraftutbyggnaden. Harren uppträder även på kusten från Norrbotten ned till norra Gästrikland. Harren finns också spridd över Europa, framför allt i Alperna, men även i Danmark och England i vårt närområde.

Lokaler i Hagfors kommun: Klarälven

SAMRÅD

Skötselråd: För att stärka harrbeståndet ska lekområden skyddas och fisket inte bli för omfattande.

Referenser *Fiskeriverket*

Kräldjur

Huggorm
(Vipera berus)

HOTKATEGORI: Fridlyst i hela landet. Livskraftig (2015)

Beskrivning: Huggormen är en av tre ormarter i Sverige och den enda som är giftig. Giftet är främst till för att fånga föda med och skydda sig mot predatorer. Ormen hugger blixtsnabbt och släpper sedan sitt födobyte. Den följer luktspåret efter bytet – smågnagare och näbbmöss - tills giftet förlamat det, och sväljer sedan bytet.

Huggormen övervintrar i hålor, stenrösen eller rishögar. Hanarna brukar komma fram ur övervintringen redan varma marsdagar. Hannar bestämmer rangordningen genom att brottas. De skadar då inte varandra. Efter parning ”ruvas” honan äggen inne i hennes kropp, och kläcks strax innan de föds. Till skillnad från snoken föder alltså huggormen levande ungar. Under dräktigheten äter honan ingenting utan börjar med det först efter födseln. På grund av detta klarar huggormen bara av att få ungar vartannat år. Ungarna kallas äspingar och är mellan 12-23 cm långa då de föds. En myt säger att ungarna är giftigare än de vuxna, vilket inte stämmer. Honan tar inte hand om sina ungar.

Miljökrav: Skogsmark med öppna ytor och mycket sten. Stengärdsgårdar och odlingsrösen.

Hot: Människan är det största hotet mot huggormen. Ormen missgynnas av förändringar i kulturlandskapet från stor variation till stordrift och monokulturer.

Utbredning: Huggormen är världens mest spridda orm och finns ända från Storbritannien i väster till Stilla havskusten i väster. Den är den enda orm som finns norr om polcirkeln**.**

Lokaler i Hagfors kommun: Huggorm finns spridd i hela kommunen.

Skötselråd: Det är förbjudet att döda eller skada en huggorm. Om man måste kan man flytta den från tomten med hjälp av en hink, men bör då transportera bort den någon kilometer för att den inte ska återvända. Blir man biten av en huggorm ska man alltid uppsöka läkare.

Referenser *Nordiska riksmuseet, Johanna Thorén*

SAMRÅD

Vanlig Snok
(Natrix natrix)

HOTKATEGORI: Fridlyst i hela landet

Beskrivning: Vanlig snok är den största ormarten i Sverige. Oftast är den svart med ljusa fläckar i nacken. Det kan dock finnas helsvarta exemplar. Snoken har till skillnad mot huggormen runda pupiller och ett annat rörelsemönster än huggormen. Den vanliga snoken saknar huggtänder, och försvarar sig mot predatorer genom att spela död och lägger sig då på rygg med tungan hängande ut ur munnen. Den kvicknar snabbt till om den lämnas ifred. Snoken går i dvala i början av oktober. I juli och augusti lägger honan 15 till 30 ägg som är omgivna av ett vitt pergamentartat skal. Äggen läggs på varma ställen, som i gödselstackar eller komposter, där äggen får utvecklas i värme. Då ungarna kläcks klarar de sig självas. Snoken simmar bra, och trivs i närheten till vatten eller i fuktiga miljöer. Dess byte är fisk, grodor och fågelungar. Snoken är en av få arter som kan äta paddor, som är giftiga. Groddjuren har tunn hud som snokens tänder tuggar genom. Ormens saliv innehåller gift och som tar död på bytesdjuret. Ormen är dock helt ofarlig för människan.

Miljökrav: Längs sjöar och åar, våtmarker, skogsbryn nära våtmarker.

Hot: Utdikning av våtmarker. Ett annat hot är att gödselstackar, som är en perfekt plats för snokens ägg, idag ofta har murar omkring sig eller består av flytgödsel. Människans aversion mot ormar är dock det största hotet.

Utbredning: Vanlig i stora delar av Europa. I Sverige finns den upp till Sundsvall.

Lokaler i Hagfors kommun: Snok finns spridd i hela kommunen.

Skötselråd: Komposter eller gödselstackar som får vara orörda från mitten av sommaren**.**

Referenser *Nordiska riksmuseet, Johanna Thorén*

Kopparödla
(Anguis fragilis)

HOTKATEGORI: Fridlyst, ej rödlistad. (Livskraftig 2015)

Beskrivning: Kopparödlan saknar ben och kallas därför även kopparorm eller ormslå. Den är dock en ödla. Till skillnad mot ormar kan kopparödlan blinka! Kopparödlan har som andra ödlor ett annorlunda sätt att försvara sig – den kan vid angrepp tappa svansen, som rör sig och fångar uppmärksamhet, medan ödlan utan svans snabbt försvinner. Svansen växer ut igen, men det tar mycket energi av ödlan, och svansen blir inte som den ursprungliga då kotorna inte kan återbildas, utan det bildas i stället brosk. Ibland kan två svansar växa ut, vilket i folktron förebådar onda tider. Kopparödlan kan bli mycket gammal, i vilt tillstånd 30 år och i fångenskap har den blivit 54 år. Den lever bland buskar, i mossa och i nedfallna löv. På senhösten borrar den ner sig i jorden där den ligger i dvala under vintern. Den föder levande ungar, som vid födseln är omgivna av ägghinnorna, som de strax spränger sönder. Kopparödlan äter sniglar och daggmask.

Miljökrav: Vanlig skogsmark.

Hot: Då den ofta förväxlas med orm slås den ihjäl.

SAMRÅD

Utbredning: Kopparödlan finns över stora delar av Europa och sydvästar Asien. I Sverige finns den upp till norra Sveland och längs norrlandskusten upp till Skellefteå**.**

Lokaler i Hagfors kommun: Hagfors kommun tillhör det nordligaste utbredningsområdet för kopparödlan.

Referenser *Uppslagsverk, Nordiska riksmuseet*

SAMRÅD

Groddjur

Större vattensalamander
- Hagfors kommuns ansvarsart
(Triturus cristatus)

HOTKATEGORI: Livskraftig (2015). År 2010 togs större vattensalamander bort från rödlistan och anses nu vara livskraftig.

Tidigare: Livskraftig (2010, 2005), Nära hotad (2000)

Beskrivning: Större vattensalamander är en av tre vattensalamanderarter som finns i Norden. Större vattensalamander kan bli upp till ca 16 cm med svansen inräknad. Huden är svart och knottrig och undersidan svart med gula fläckar, som framträder under lekperioden. Förr kallades vattensalamandrar för vattenödlor, då de i kroppsformen liknar ödlor. Dock tillhör de groddjuren.

Figur 10 Större vattensalamander hona, Västra Jordbacktjärn SV om Sunnemo Foto Sven-Åke Berglind

Under leken utför hanarna olika danser för att visa upp sina praktdräkter för honorna. Honorna väljer de mest uthålliga hanarna, med störst och högst kammar. När en hona har valt en hane placerar han ut en gelékapsel med spermier på botten, som honan sedan tar upp i sin kloak. När äggen är befruktade fäster honan upp äggen, ett och ett på vattenväxter. Totalt handlar det om upp till 200 ägg. När larverna kläcks har de yttre gälar och livnär sig på insekter och kräftdjur i vattnet. Efter ca fyra månader genomgår larven en metamorfos och gälarna ersätts med lungor och huden blir tjockare. Efter metamorfosen går salamandern upp på land och byter föda till maskar, sniglar och insekter. Efter fyra år blir den könsmogen och vandrar iväg för sin första lek. Den större vattensalamandern kan bli 16 år.

Miljökrav: Vattensalamandern larver trivs i mindre, fisklösa tjärnar med gungflysträndер, som de vuxna individerna klarar att klättra över för att komma till torrare skogspartier där de lever som vuxna. Avståndet från vatten till lämplig landbiotop får inte vara för långt.

Hot: Då vattensalamandern har en lång livscykel, är det viktigt att den miljö de lever i förblir orörda. Utplantering av fisk, exempelvis för put and take-fiske, i dess tjärnar är ett stort hot, då fisken äter salamanderlarverna.

Utbredning: Större vattensalamander lever i fisklösa skogstjärnar eller gamla gårdsdammar i odlingslandskapet. I norra och västra Värmland förekommer större vattensalamander i skogstjärnar och ungefär 15 procent av länets hittills kända lekvatten hör hit.

Lokaler i Hagfors kommun: Större vattensalamander lever bland annat i Natura 2000-områdena Tippatjärnarna och Råbackstjärnarna och i Jordbackstjärnarna i kommunens sydvästra del.

Referenser *ArtDatabanken*

Kräftdjur

Flodkräfta
(Astacus astacus)

HOTKATEGORI: Akut hotad (2015)

Tidigare: Akut hotad (2010), Starkt hotad (2005), Sårbar (2000)

Beskrivning: Flodkräftan lever på grunt vatten i sjöarnas strandzon, dammar och mindre vattendrag. Den föredrar branta strandbrinkar där den gräver djupa hålor eller platser med gott om rötter, sten eller andra gömställen. Flodkräftan är nattaktiv och i det närmaste allätare. Den äter bland annat insektslarver, musslor, snäckor, fiskrom och skott av skilda vattenväxter. En flodkräfta kan bli mellan 5 och 20 år. Exemplar med en längd upp till 20 centimeter har fångats. Parningen sker under september - oktober då det börjar bli kallt i vattnet. Honan bär de befruktade äggen under stjärten till nästa sommar. Inget larvstadium förekommer utan vid kläckningen liknar ungen en liten fullvuxen individ. Hanar blir könsmogna vid 2-5 år och honor vid 2-6 år, beroende på var i landet kräftorna befinner sig.

Historik: Flodkräftan är den enda sötvattenlevande storkräfta som förekommer naturligt i Sverige. Den antas ha invandrat till Skandinavien strax efter istiden. Traditionen att äta och fiska kräftor går tillbaka till 1500-talet, men den spred sig till den breda allmänheten först från slutet av 1800-talet. Flodkräfta förekom tidigare i sjöar och rinnande vatten i större delen av landet, nedanför fjällkedjan. Idag finns knappt tusen kända vatten med flodkräfta i landet, men dessa ger på många platser möjlighet till ett aktivt och givande kräftfiske. Flodkräftan representerar ett stort kulturellt, socialt och ekonomiskt värde och på många håll pågår arbetet med att bevara flodkräftan och förstärka flodkräftfisket.

Miljökrav: Flodkräftan kan leva i alla typer av sjöar och vattendrag.

Hot: Sedan början av 1900-talet har bestånden minskat kraftigt, främst på grund av kräftpest, men också försurning, föroreningar, vattenreglering samt konkurrens och smittspridning från

SAMRÅD

signalkräftan. Man räknar med att så mycket som 97 procent av bestånden har slagits ut under de senaste hundra åren.

Utbredning: Flodkräftan förekommer framför allt i norra och västra Svealand, i södra Norrland och längs norrlandskusten upp till finska gränsen, samt på Gotland och Öland. Det finns även enstaka bestånd i Norrlands inland och sporadiskt finns den idag även i sydöstra Sverige. Vattenkraftsutbyggnad, regleringar och föroreningar har reducerat populationerna kraftigt i södra och mellersta Sverige under de senaste 3 generationerna (=100 år), motsvarande en minskning om mer än 50 procent i hela landet. Den är helt försvunnen från ca 1/3 av de vattendrag den fanns i under början av 1900-talet. Reproduktion sker enbart i ca 1/3 av kvarvarande vattendrag.

Lokaler i Hagfors kommun: Flodkräftan finns idag i mindre bestånd vid vattendrag där utsättning skett. För 20 år sedan var flodkräftan väletablerad i bl.a. Lovisebergsälven, ett exempel på en mycket lämplig biotop. Andra lämpliga biotoper är vattendrag som mynnar i Klarälven, då de ofta har rätt sorts bottenmaterial.

Åtgärder: Det är angeläget att fortsätta utsättningen i lämpliga vattendrag och sjöar.

Skötselråd: Genom information och övervakning bevaka inplantering av signalkräfta, som idag är olagligt.

Referenser. *ArtDatabanken, Fiskeriverket*

Blötdjur

Flodpärlmussla
(Margaritifera margaritifera), betydelse: pärlbärande.

HOTKATEGORI: Starkt hotad (2015)

Tidigare: Starkt hotad (2010), Sårbar (2005, 2000)

Beskrivning: Flodpärlmusslan är våra sötvattens mest långlivad större organism. Det finns exemplar som blivit över 200 år gamla. Den höga åldern beror på att livsprocesserna går sakta i de kalla och näringsfattiga vatten den lever i. Flodpärlmusslans skal är avlångt, i regel njurformat med en tydligt insvängd underkant. Unga exemplar är ljusbruna, medan äldre exemplar är mörkbruna eller helt svarta. Skalen kan bli uppemot 16 cm långa och är i regel påfallande tjocka och tunga.

Flodpärlmusslan är beroende av öringen för sin fortplantning. Liksom alla stormusslor har flodpärlmusslan fisk som värd för sina larver. När larverna släpps från modermusslan måste de för att kunna bli färdiga musslor fastna på gälarna av en öring eller lax. Där kapslar de in sig och lever 9-11 månader på värdfiskens blod. Fisken överlever vanligen och blir i framtiden relativt immun mot nya mussellarver. Efter att ha övervintrat på gälen släpper larven på försommaren och faller ned på botten. Där gräver det ned sig så att den sitter bra förankrad, men samtidigt kommer åt att suga in passerande vatten och sila ur sin föda. Efter cirka 15-20 år har den unga musslan blivit könsmogen och kan nu ända till slutet av livet årligen delta i sommarens lek. Hanmusslorna släpper då ut sin mjölke som sugs in av en honmussla nedströms. Samlevnaden av öring och

SAMRÅD

flodpärlmussla kallas kommersialism, vilket är en form av symbios där bara ena parten är beroende av den andra för sin överlevnad. Öringen skadas troligen inte av detta, utan öringstammen drar nytta av att musslan filtrerar vattnet, så det blir renare.

Födan består förmodligen främst av findetritus (nedbrytningsmaterial). Men kunskapen är generellt sett dålig kring vilken föda som musslan egentligen behöver.

Flodpärlmusslan är bland de mest långlivade djur man känner till. Den långa livslängden gör att musslorna kan fungera som miljöarkiv. Analyser av det kemiska innehållet i tillväxtzoner av olika ålder i skalet kan användas för att få fram en bild av föroreningshistorien i ett vattendrag. Under gynnsamma förhållanden kan bestånden av flodpärlmussla helt täcka bottnarna på de vattendrag där den förekommer. Under extrem gynnsamma förhållanden kan musslorna t.o.m. sitta i flera lager ovanpå varandra.

Någon enstaka gång får musslan in ett sandkorn mellan skalen. För att minska irritationen från det vassa sandkornet kläs det i pärlemor och blir en pärla. Förr var dessa pärlfisken förbehållet staten (Kronan) och fisket var omfattande. Sedan medeltiden har man gått hårt åt musslorna. Eftersom de är så långlivade samtidigt som föryngringen går långsamt tunnades bestånden ut. Numer är därför pärlfiske förbjudet.

Miljökrav: Friska vattendrag utan utsläpp och där det finns en rik öringstam.

Hot: Svaga öringstammar, orsakat av fragmenterade vattendrag, försurning och vatten som saknar naturligt flöde för att rensa bottnar från igenslamning**.** I dag är pärlfisket inget hot. Av Sveriges över 500 bestånd saknar hälften idag föryngring. Den ökade mängd sediment som transporteras i vattendraget på grund av ovarsamt skogsbruk av olämpligt planerade traktorvägar och utdikning kan skada både musslan och öringen. Sedimenten kan sätta igen bottnarna som blir svåra att gräva i för unga musslor och kan orsakar problem för musslans filtreringsförmåga.

Utbredning: Arten finns framför allt i Norrland, Bergslagen och småländska höglandet, i samma vatten som värdfiskarna öring och lax. Vattenkraftsutbyggnad, regleringar och föroreningar har reducerat populationerna kraftigt i södra och mellersta Sverige under de senaste tre generationerna (=100 år), motsvarande en minskning om mer än 50 procent i hela landet. Den är helt försvunnen från ca 1/3 av de vattendrag den fanns i under början av 1900-talet. Uppgifter om förekomst finns från i storleksordningen 800 lokaler i drygt 350 vattendrag. De enskilda populationernas storlek kan variera från enstaka individer till flera miljoner. Många bestånd är små och utsatta och fortfarande försvinner arten från nya enskilda lokaler varje år. Trots massiva inventeringsinsatser sedan början av 1980-talet har föryngring endast kunnat konstateras i en tredjedel av de vattendrag där arten finns.

Lokaler i Hagfors kommun: Flodpärlmusslan återfanns vid inventering sommaren 2010 **i** Hagälven, Gällälven och Görsjöbäcken.

Skötselråd: Återställande av musselbiotoper och inplantering av musslor i naturliga vattendrag där öringstammen är stabil.

Referenser *Länsstyrelsen Värmland, ArtDatabanken.*

SAMRÅD

Insekter

Brun gräsfjäril
(Coenonympha hero)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Nära hotad (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Värmlands landskapsinsekt. Brun gräsfjäril ingår i EUs habitatdirektiv som djurart av gemenskapsintresse som kräver noggrant skydd. Brun gräsfjäril flyger på blomrika, väl exponerade skogsängar i traker med ett gammaldags småskaligt jordbruk. Den trivs inte i hård betade marker. Arten undviker marker utan skyddande skogsbryn, då den sannolikt är extra känslig för stark vindexponering. Den trivs inte heller i högt belägna sätermarker, då dessa vanligen ligger för högt upp med ett kallare klimat. Larven lever på vanligt skogsgräs och övervintrar. Puppan ligger på marken, och den färdiga fjärilen kläcks i mitten av juli.

Miljökrav: Sammanhängande mosaik av friska skogsängar.

Hot: Arten är främst hotad av igenväxning och igenplantering av lämpliga skogsängar. Arten är hotat i hela Västeuropa.

Utbredning: Arten finns i två separata populationer i Sverige, en i Skåne och en i Värmland-Dalarna. Området i Värmland är fjärilens kärnområde för hela Västeuropa idag.

Lokaler i Hagfors kommun: Brun gräsfjäril är påträffad i Sunnemotrakten samt i Rudsängen i Bergsäng.

Åtgärder: Inventera äldre fyndplatser samt potentiella lokaler för arten. Om den återfinns bör lokalerna hindras att växa igen.

Skötselråd: Skogsstyrelsen i Värmland ger rekommendationer att inte plantera gran i marker som kan vara lämpliga för fjärilen. Man rekommenderar även att på olika sätt hålla skogsängarna öppna för att motverka igenväxning.

Referenser *ArtDatabanken*

Guldsandbi
(*Andrena marginata)*

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Sårbar (2010, 2005), Nära hotad (2000)

Beskrivning: Sandbin är solitära bin, det betyder att de lever ensamma och inte bygger större samhällen. Biet gräver bogångar i marken där honan i varje cell placerar pollenklumpar. Honan lägger ett ägg på toppen av pollenklumpen och försluter sedan gången. Här inne kläcker larven, växer och förpuppas för att sedan krypa ut som ett färdigt sandbi! Guldsandbiet trivs i sandiga varma ängsbiotoper. Den samlar bara pollen från ängsvädd eller åkervädd – som den behöver stora sammanhängande bestånd av. I jordbrukslandskapet fann biet nya boställen vid upptrampade stigar och vid vägkanter. Längs bl.a. Klarälven och Dalälven finns populationer i mer ursprunglig

SAMRÅD

omgivning med naturlig erosionsstörning i sandsediment som skapar boplatser och naturliga fuktstrandängar med ängsvädd.

Miljökrav: Ängsmark med ängsvädd och öppna sandytor med relativt packad sand krävs för bobyggandet.

Hot: Arten missgynnas av intensivbete och tidig slåtter av näringsväxten åkervädd, samt av att de öppna sandytorna växer igen om bete eller slitage upphör.

Utbredning: Arten finns sporadiskt i två separata populationer i Sverige, en i västra Sverige och en i Uppland. Området kring Klarälvdalen och Sunnemodalen är kärnområde i Värmland. Guldsandbi har till största delen starkt isolerade förekomster utspridda från Skåne till Dalarna. En minskning av populationen pågår eller förväntas ske. Minskningen avser kvalitén på artens habitat och antalet lokalområden.

Lokaler i Hagfors kommun: Guldsandbiet är påträffad i Sunnemotrakten.

Åtgärder: Inventera äldre fyndplatser samt potentiella lokaler för arten. Om den återfinns bör lokalerna hindras att växa igen. Ett lagom betestryck på ängarna är bra, då t.ex. hästar föredrar andra växter framför ängsvädd.

Skötselråd: Skogsstyrelsen i Värmland ger rekommendationer att inte plantera gran i marker som kan vara lämpliga för guldsandbiet.

Referenser *ArtDatabanken*

Praktbyxbi eller randigt byxbi
(*Dasypoda hirtipes)*

HOTKATEGORI: Livskraftigt (2015)

Tidigare: Nära hotat (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Byxbin är solitära bin, det betyder att de lever ensamma och inte bygger större samhällen, på samma sätt som sandbin. Honan samlar pollen från fibblor. Beroende på yttre förhållanden varierar arten kraftigt mellan olika år

Miljökrav: Det randiga byxbiet bygger sina bon i hårt packade finsand, gärna på gamla sandvägar eller stigar. Arten är knuten till urban miljö.

Hot: Arten missgynnas av att de öppna sandytorna växer igen slitage upphör.

Utbredning: Arten finns sporadiskt från Skåne till Dalarna. En minskning av populationen pågår eller förväntas ske. Minskningen avser kvalitén på artens habitat och antalet lokalområden

Lokaler i Hagfors kommun: Det randiga byxbiet är påträffad i Sunnemotrakten.

Åtgärder: Inventera äldre fyndplatser samt potentiella lokaler för arten. Om den återfinns bör lokalerna hindras att växa igen och vägarna hållas öppna.

Referenser *ArtDatabanken*

SAMRÅD

Raggbock
(Tragosoma depsarium)

HOTKATEGORI: Nära hotad (2015)

Tidigare: Sårbar (2010, 2005, 2000)

Beskrivning: Raggbocken är en ca tre cm långhorning med kraftiga antenner, som är längre än halva kroppen. Den lägger sina ägg i liggande tallstammar med silvrig yta. Tallstammarna ska vara sol-exponerade och ha markkontakt, så att de är lite fuktiga. Helst ska de vara riktigt gamla, 200 år. Fallna fröträd på hyggen är mycket lämpliga. Man har även sett raggbocksangrepp på spänger över myrar och virke i gamla flottrännor. Skogsbränder skapar ofta virke som är lämpligt. Äggen läggs av honan längst in i springor i veden. Larverna gnager gångar in till kärnveden där de efter fyra år förpuppas. De första raggbockarna kläcks från början av juli till början av augusti. Arten är nattaktiv.

Miljökrav: Raggbocken gynnas tillfälligt av hyggen, men kräver gammal skog.

Hot: Brist på död gammal ved.

Utbredning: Raggbocken är en nordlig art som förekommer i taigabältet. I Sverige har den påträffats mycket lokalt och sporadiskt från Småland till Norrbotten**.**

Lokaler i Hagfors kommun: Raggbocken är funnen i naturreservatet Norskog Skallberget samt på några platser i norra delen av Hagfors kommun nära gränsen mot Norra ny där den har sitt starkaste fäste i Värmland. Inom naturreservatet Fräkensjömyrarna och norrut mot Lisselsjön finns flera sentida fynd.

Åtgärder: Följ upp förekomst på de kända lokalerna. Spara tallågor vid avverkningar och ta ej bort omkullblåsta tallar på hyggen i lämpliga miljöer.

Skötselråd: På de lokaler där raggbocken finns, bör man fälla ersättningstallar så att artens möjlighet att hitta lämpligt virke om det par decennier säkras.

Referenser *ArtDatabanken*

SAMRÅD

Strandsandjägare - Hagfors kommuns ansvarsart
(Cicindela maritima)

HOTKATEGORI: Sårbar (2015)

Tidigare: Sårbar (2010, 2005), Starkt hotad (2000)

Beskrivning: Strandsandjägaren är en 12-15 mm lång skalbagge, med slank kropp och långa slanka ben. Dess larv lever i två år i lodräta gångar som anläggs i finkornig, vegetationslös, hårt packad sand nära vatten. Larven jagar genom att lurpassa på insekter, som de slänger sig ut och fångar och drar ner i hålet med hjälp av sina kraftiga käkar. De dagar det är soligt och varmt jagar de vuxna skalbaggarna genom att springa eller flyga ifatt sitt bytesdjur.

*Figur SEQ Figur * ARABIC 11 Strandsandjägare Foto Dan Mangsbo*

Miljökrav: De fullvuxna skalbaggarna är bundna till torr, rörlig vegetationslös solexponerad sand nära vattnet, medan larverna kräver tämligen fuktig, hårt packad finsand. Artens livsmiljö vid älvarna utgörs av sandrevlar som byggts upp ovanför eller i nivå med det normala högvattenståndet, vanligen i meanderlopp med hög erosions- och sedimentationshastighet. Denna miljö är dynamisk och nybildas kontinuerligt vid naturliga säsongsregelbundna vattennivåfluktuationer med hög vårflod.

Hot: Vattenregleringar med förändrad flödesregim är det främsta hotet då onaturlig reglering medför mindre dynamik och nybildning av strandsandjägarens livsmiljö. Arten är också känslig för starkt slitage av badande, kanotturister och andra som rör sig på sanden och påverkar larvernas livsmiljö.

Utbredning: Arten förekommer globalt fläckvis från västra Mellaneuropas kusttrakter österut över Skandinavien genom Ryssland till västra Sibirien. I Sverige finns små, isolerade populationer i Hallands och Värmlands län samt med lokalt större populationer i Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län. Populationen i Sverige uppskattas till mellan 1000 och 5000 vuxna individer. Strandsandjägaren har endast observerats i Hagfors kommun i Värmland, på femtiotalet fanns ett fåtal fynd på andra platser i länet.

Lokaler i Hagfors kommun: Arten är sällsynt förekommande på Klarälvens sandrevlar längs med Klarälven vid Ginbergsängens naturreservat och vid Sälje. Vid Sälje observerades tre vuxna exemplar under 2004. Enligt den inventering som gjordes 2004 är livsmiljön i Sälje just nu optimal för arten. Där finns idag en större sandrevel som inkluderar dels några torra sandryggar, dels fuktiga finsandbrinkar vid övergången mot videbården. Det finns även en mycket flack sandrevel ute i älven som sannolikt även den kan komma att bli ett lämpligt habitat.

Skötselråd: Skydd av strandrevlarna vid Klarälven.

Åtgärder: Länsstyrelsen i Värmland arbetar med att försöka återskapa lämpliga miljöer för strandsandjägare vid Klarälven. Där stränder växt igen med sly har öppna sandmiljöer skapats med hjälp av grävmaskin. Skyltar har placerats ut för att informera boende och turister om arten och dess krav på livsmiljö-

Det nationella åtgärdsprogrammet Naturvårdsverkets förslag, bilaga 3 föreslår nedanstående åtgärder,

- Kartläggning av arten i kommunen
- Upprättande av handlingsplan för dess livsmiljöer
- Uppsättning av vädjandeskylt angående att man ska undvika landstigning på de aktuella näsen

Referenser *Åtgärdsprogram för Strandsandjägare, Naturvårdsverket*

SAMRÅD

Lista rödlistade arter i Hagfors kommun 2010 (med hotkategori för 2010 och 2015)

Tabell 2 Rödlistade arter i Hagfors kommun 2010.

Grupp	Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Hotkat. 2010	Hotkat. 2015	Art nr
Kärlväxter	Bågsäv	*Scirpus radicans*	NT	NT	
Kärlväxter	Fläckmaskros	*Taraxacum maculigerum*	VU	VU	
Kärlväxter	Fyrling	*Tillaea aquatica*	NT	NT	ART NR 9
Kärlväxter	Grusnejlika	*Gypsophila muralis*	EN	EN	
Kärlväxter	Grönskära	*Bidens radiata*	VU	VU	ART NR 14
Kärlväxter	Höstlåsbräken	*Botrychium multifidum*	NT	NT	ART NR 7
Kärlväxter	Knärot	*Goodyera repens*	NT	NT	
Kärlväxter	Luddvicker	*Vicia villosa*	VU	VU	
Kärlväxter	Månlåsbräken	*Botrychium lunaria*	NT	NT	ART NR 5
Kärlväxter	Mosippa	*Pulsatilla vernalis*	EN	EN	ART NR 4
Kärlväxter	Myskmåra	*Galium triflorum*	NT	NT	ART NR 12
Kärlväxter	Nordslamkrypa	*Elatine orthosperma*	VU	VU	
Kärlväxter	Rödlånke	*Lythrum portula*	NT	NT	
Kärlväxter	Skogsalm	*Ulmus glabra ssp. glabra*	VU	CR	
Kärlväxter	Skogsfru	*Epipogium aphyllum*	NT	NT	ART NR 11
Kärlväxter	Skogsklocka	*Campanula cervicaria*	NT	NT	ART NR 8
Kärlväxter	Strandlummer	*Lycopodiella inundata*	NT	NT	ART NR 13
Kärlväxter	Topplåsbräken	*Botrychium lanceolatum*	VU	VU	ART NR 6
Kärlväxter	Vanlig åkerrättika	*Raphanus raphanistrum ssp. raphanistrum*	NE	NA	
Kärlväxter	Åkerkål	*Brassica rapa ssp. campestris*	NT	NT	
Kärlväxter	Äkta daggvide	*Salix daphnoides ssp. daphnoides*	VU	VU	ART NR 2
Kärlväxter	Ävjepilört	*Persicaria foliosa*	NT	NT	ART NR 1
Mossor	Aspfjädermossa	*Neckera pennata*	NT	VU	
Mossor	Mikroskapania	*Scapania carinthiaca*	EN	EN	
Mossor	Skogstrappmossa	*Anastrophyllum michauxii*	NT	NT	
Mossor	Spatelvitmossa	*Sphagnum angermanicum*	NT	NT	ART NR 19
Mossor	Strandjordmossa	*Dicranella humilis*	NT	NT	
Mossor	Svämmossa	*Myrinia pulvinata*	VU	VU	
Mossor	Timmerskapania	*Scapania apiculata*	EN	EN	ART NR 15
Mossor	Vedflikmossa	*Lophozia longiflora*	NT	NT	ART NR 16
Mossor	Vedsäckmossa	*Calypogeia suecica*	VU	VU	ART NR 17
Mossor	Vedtrappmossa	*Anastrophyllum hellerianum*	NT	NT	ART NR 18
Storsvampar	Gammelgransskål	*Pseudographis pinicola*	NT	NT	
Storsvampar	Granticka	*Phellinus chrysoloma*	NT	NT	ART NR 22
Storsvampar	Grentaggsvamp	*Climacodon septentrionalis*	NT	NT	
Storsvampar	Grynknölfoting	*Squamanita paradoxa*	VU	VU	
Storsvampar	Gränsticka	*Phellinus nigrolimitatus*	NT	NT	ART NR 23
Storsvampar	Gulporing	*Butyrea luteoalba*	NT	LC	
Storsvampar	Klibbjordtunga	*Geoglossum difforme*	EN	EN	
Storsvampar	Knoppvaxing	*Hygrocybe subpapillata*	NT	NT	
Storsvampar	Knubbig	*Trichoglossum walteri*	VU	VU	

	hårjordtunga				
Storsvampar	Koralltaggsvamp	*Hericium coralloides*	NT	NT	
Storsvampar	Kärrjordtunga	*Geoglossum simile*	NT	NT	
Storsvampar	Kötticka	*Leptoporus mollis*	NT	NT	
Storsvampar	Lila vaxskivling	*Hygrocybe flavipes*	NT	NT	
Storsvampar	Lundknotterskinn	*Kneiffiella alienata*	VU	VU	
Storsvampar	Purpurbrun jordtunga	*Microglossum atropurpureum*	VU	VU	
Storsvampar	Rynkskinn	*Phlebia centrifuga*	NT	VU	ART NR 25
Storsvampar	Scharlakansvaxskivling	*Hygrocybe punicea*	NT	NT	
Storsvampar	Skrovlig taggsvamp	*Sarcodon scabrosus*	NT	NT	
Storsvampar	Slät knölfoting	*Squamanita contortipes*	VU	VU	
Storsvampar	Stjärntagging	*Asterodon ferruginosus*	NT	NT	
Storsvampar	Stor aspticka	*Phellinus populicola*	NT	NT	
Storsvampar	Stråfingersvamp	*Clavaria straminea*	VU	VU	
Storsvampar	Sumpjordtunga	*Geoglossum uliginosum*	CR	EN	
Storsvampar	Tallriska	*Lactarius musteus*	NT	NT	
Storsvampar	Tallticka	*Phellinus pini*	NT	NT	ART NR 24
Storsvampar	Ullticka	*Phellinus ferrugineofuscus*	NT	NT	
Storsvampar	Veckticka	*Antrodia pulvinascens*	NT	NT	
Storsvampar	Violett fingersvamp	*Clavaria zollingeri*	VU	VU	
Storsvampar	Vridfingersvamp	*Clavaria amoenoides*	NT	VU	
Storsvampar	Vågticka	*Spongiporus undosus*	VU	VU	
Storsvampar	Gäddporing	*Cinereomyces lenis*	VU	NT	
Lavar	Aspgelélav	*Collema subnigrescens*	NT	NT	ART NR 30
Lavar	Broktagel	*Bryoria bicolor*	NT	EN	
Lavar	Garnlav	*Alectoria sarmentosa*	NT	NT	
Lavar	Kolflarnlav	*Hypocenomyce anthracophila*	NT	NT	
Lavar	Lunglav	*Lobaria pulmonaria*	NT	NT	ART NR 26
Lavar	Norsk näverlav	*Platismatia norvegica*	NT	VU	
Lavar	Ringlav	*Evernia divaricata*	VU	VU	
Lavar	Skrovellav	*Lobaria scrobiculata*	NT	NT	ART NR 27
Lavar	Violettgrå tagellav	*Bryoria nadvornikiana*	NT	NT	ART NR 29
Däggdjur	Utter	*Luta lutra*	VU	NT	ART NR 31
Däggdjur	Lo	*Lynx lynx*	NT	VU	ART NR 32
Däggdjur	Varg	*Canis lupus lupus*	EN	VU	ART NR 34
Däggdjur	Järv	*Gulo gulo*	VU	VU	ART NR 66
Fåglar	Backsvala	*Riparia riparia*	NT	NT	ART NR 37
Fåglar	Berguv	*Bubo bubo*	NT	VU	ART NR 36
Fåglar	Bivråk	*Pernis apivorus*	VU	NT	
Fåglar	Blå kärrhök	*Circus cyaneus*	NT	NT	
Fåglar	Drillsnäppa	*Actitis hypoleucos*	NT	LC	ART NR 47
Fåglar	Gråtrut	*Larus argentatus*	NT	VU	
Fåglar	Göktyta	*Jynx torquilla*	NT	LC	
Fåglar	Havsörn	*Haliaeetus albicilla*	NT	NT	
Fåglar	Härfågel	*Upupa epops*	RE	RE	
Fåglar	Kornknarr	*Crex crex*	NT	NT	
Fåglar	Kungsfiskare	*Alcedo atthis*	VU	VU	
Fåglar	Kungsörn	*Aquila chrysaetos*	NT	NT	ART NR 44
Fåglar	Lappuggla	*Strix nebulosa*	NT	NT	
Fåglar	Mindre flugsnappare	*Ficedula parva*	NT	LC	
Fåglar	Mindre hackspett	*Dendrocopos minor*	NT	NT	ART NR 48

Fåglar	Nattskärra	*Caprimulgus europaeus*	NT	LC	ART NR 38
Fåglar	Nötkråka	*Nucifraga caryocatactes*	NT	NT	
Fåglar	Rosenfink	Carpodacus erythrinus	VU	VU	
Fåglar	Salskrake	*Mergus albellus*	NT	LC	
Fåglar	Småfläckig sumphöna	*Porzana porzana*	VU	VU	
Fåglar	Smålom	*Gavia stellata*	NT	NT	ART NR 41
Fåglar	Storspov	*Numenius arquata*	VU	NT	ART NR 43
Fåglar	Sånglärka	*Alauda arvensis*	NT	NT	ART NR 46
Fåglar	Tallbit	*Pinicola enucleator*	NT	LC	
Fåglar	Tornseglare	*Apus apus*	NT	VU	ART NR 40
Fåglar	Tretåig hackspett	*Picoides tridactylus*	NT	NT	ART NR 49
Fåglar	Turkduva	*Streptopelia decaocto*	NT	LC	
Fåglar	Vaktel	Coturnix coturnix	NT	NT	ART NR 45
Fiskar	Klarälvslax (läns-egen stam)	*Salmo salar*	NE	NE	ART NR 50
Fiskar	Klarälvsöring (läns-egen stam)	*Salmo trutta*	NE	NE	ART NR 51
Fiskar	Stor-röding (sydsvenskt bestånd)	*Salvelinus alpinus*	NE	NE	ART NR 52
Fiskar	Ål	*Anguilla anguilla*	CR	CR	ART NR 53
Kräftdjur	Flodkräfta	*Astacus astacus*	CR	CR	ART NR 59
Blötdjur	Flodpärlmussla	*Margaritifera margaritifera*	EN	EN	ART NR 60
Skalbaggar	Bibagge	*Apalus bimaculatus*	NT	LC	
Skalbaggar	Gransumplöpare	*Platynus mannerheimii*	NT	NT	
Skalbaggar	Raggbock	*Tragosoma depsarium*	VU	NT	ART NR 64
Skalbaggar	Silverlöpare	*Bembidion argenteolum*	NT	VU	
Skalbaggar	Strandsandjägare	*Cicindela maritima*	VU	VU	ART NR 65
Skalbaggar	Bladbagge	*Galeruca pomonae*	VU	NT	
Halvvingar	Bäckbuksimmare	*Sigara hellensii*	VU	VU	
Fjärilar	Brun gräsfjäril	*Coenonympha hero*	NT	NT	ART NR 61
Fjärilar	Sexfläckig bastardsvärmare	*Zygaena filipendulae*	NT	NT	
Fjärilar	Humlerotfjäril	*Hepialus humuli*	NT	NT	
Fjärilar	Sotnätfjäril	*Melitaea diamina*	NT	NT	
Fjärilar	Svävfluglik dagsvärmare	*Hemaris tityus*	NT	NT	
Steklar	Guldsandbi	*Andrena marginata*	VU	NT	ART NR 62
Steklar	Klöverhumla	*Bombus distinguendus*	NT	NT	
Steklar	Praktbyxbi – randigt byxbi	*Dasypoda hirtipes*	NT	LC	ART NR 63
Steklar	Småfibblebi	*Panurgus calcaratus*	NT	LC	
Steklar	Storfibblebi	*Panurgus banksianus*	VU	NT	
Steklar	Väddsandbi	*Andrena hattorfiana*	NT	LC	

Källor:

Artdatabanken, SLU

Naturvårdsverket

Svenska rovdjursföreningen

Länsstyrelsen Värmland

Den Virituella floran

Sveriges ornitologiska förening

Scandulf

Grimsö forskningsstation

Skandinaviska björnprojektet

SAMRÅD